

**Democratisering en centralisatie: De invulling van het begrip
'Volkssoevereiniteit' in de grondwettelijke debatten in de Verenigde
Staten en de Bataafse Republiek**

Jasper Stremmelaar

4211324

Masterscriptie

Thema: The Roots of Democracy

Begeleider: Dhr. Behrisch

Samenvatting

Dit onderzoek richt zich op de totstandkoming van de eerste grondwetten in de Verenigde Staten en de Bataafse Republiek. Daarbij wordt gekeken naar de politieke debatten in de *Philadelphia Convention* (1787) en de Nationale Vergadering (1796-1798). In dit onderzoek is getracht een antwoord te geven op de vraag hoe de processen van centralisatie en democratisering verliepen. Drie thema's stonden centraal: de verhouding tussen de afzonderlijke deelstaten, de verhouding tussen het centrale bestuur en de deelstaten, en de invulling van het begrip 'politieke vertegenwoordiging'. In beide casussen bestond er discussie over de vraag tot op welke hoogte de afzonderlijke deelstaten hun autonomie moesten inleveren ten gunste van het centrale bestuur.

De debatten vonden plaats in de overgangperiode van het *ancien régime* naar de moderne democratie, een periode waarin de begrippen 'democratie' en 'republicanisme' opnieuw werden gedefinieerd. Dit onderzoek is gepositioneerd binnen het historiografisch debat over de rol van politieke ideeën en belangen in het staatsvormingsproces. Aan de ene kant gaat dit onderzoek ervan uit dat politieke ideeën invloed hadden op het verloop van de grondwettelijke debatten, waardoor het voor de verschillende groepen van belang was om hun eigen betekenis aan de ideeën mee te geven. Aan de andere kant bestaat de opvatting dat alleen politieke ideeën niet voldoende zijn om de uitkomst van de debatten te verklaren. Ze worden belangrijk geacht, maar weerspiegelen in feite een aantal onderliggende belangen ('*interests*'). Dit onderzoek belicht beide aspecten en bevat twee conclusies.

Ten eerste kan gesteld worden dat hoewel de politieke systemen in de Verenigde Staten en de Bataafse Republiek zeer uiteenlopend waren, de debatten grofweg via dezelfde lijnen verliepen. In beide casussen waren er voorstanders van een '*extended republic*' en voorstanders van een '*small republic*', twee groepen die de volkssoevereiniteit verschillend positioneerden. Opvattingen over de drie centrale thema's kunnen min of meer tot deze twee groepen worden teruggeleid. Ten tweede bestaan er aanwijzingen om de rol van belangen in het Bataafse staatsvormingsproces nader te onderzoeken, zoals dit voor de Amerikaanse casus al is gedaan. Door een verschuiving van invalshoek van politieke ideeën naar de rol van belangen, kan er wellicht een betere balans worden gevonden tussen de twee verklaringen in het historiografisch debat.

Inhoudsopgave

Inleiding	p. 5
A. Vraagstelling	p. 5
B. Historiografisch kader	p. 6
C. Methodologie	p. 9
1. Historische Context	p. 11
1.1 De Constitutionele Conventie van de Verenigde Staten in 1787	p. 11
A. Gebreken van de Artikelen van Confederatie (1781-1787)	p. 11
B. <i>'Preservation of the Union'</i> : De Constitutionele Conventie (1787)	p. 12
C. Soevereine staten of één soeverein land?	p. 12
1.2 Het karakter van de Nationale Vergadering in Nederland (1796-1798)	p. 14
A. Een nieuwe politiek stelsel in de Bataafse Republiek	p. 14
B. Het karakter van de Nationale Vergadering in Nederland	p. 15
C. Het moeizame verloop van de Nationale Vergadering in Nederland	p. 16
2. Centralisatie: Invulling van het soevereiniteitsbegrip	p. 17
2.1 <i>Extended versus small republics</i>	p. 17
A. Virginia Plan: Het plan van de grote staten	p. 17
B. New Jersey Plan: De reactie van de kleine staten	p. 18
C. Vraagstuk van soevereiniteit	p. 19
D. <i>The Great Compromise</i>	p. 20
E. Het vetorecht van het Amerikaanse Congres	p. 21
2.2 Nieuwe verhoudingen tussen de Nederlandse provinciën	p. 22
A. De één- en ondeelbaarheid van de Bataafse Republiek	p. 23
B. Gelijke rekening maakt goede vrienden?	p. 24

C. Gelijkheid, eenheid en evenredigheid	p. 26
D. Vrije burgers uit vrije provincies	p. 27
2.3 Zelfde principe, andere uitwerking	p. 29
3. Concepten van politieke vertegenwoordiging	p. 31
3.1 Politieke vertegenwoordiging in het Amerikaanse Congres	p. 32
A. Vertegenwoordiging <i>voor</i> de burgers	p. 32
B. Vertegenwoordiging <i>van</i> de burgers	p. 33
C. <i>Interests and disinterestedness</i> in het debat over de Bank of North America	p. 35
3.2 Politieke vertegenwoordiging in de Nationale Vergadering	p. 37
A. Één voor allen, allen voor één!	p. 37
B. Stemmen op de buurman	p. 38
C. Mate van onafhankelijkheid van Bataafse vertegenwoordigers	p. 39
D. Een nieuw belastingstelsel	p. 41
3.3 Analyse: Ideeën en belangen	p. 43
Conclusie	p. 45
Literatuurlijst	P. 47

Inleiding

A. Vraagstelling

Willen wij meer of minder Europa? Dit was een veelgehoorde vraag in de aanloop naar de Europese Parlementsverkiezingen in mei 2019. Moeten we meer of minder bevoegdheden overdragen aan de Europese Unie? En zo ja, op welke terreinen? Inwoners van de lidstaten maken zich ook zorgen of hun stem wel wordt gehoord door de Europarlementariërs. Hoe kan hier eventueel verandering in worden gebracht en hoe ziet de ideale relatie tussen kiezer en afgevaardigde eruit? Kortom, hoe moeten wij het politieke systeem inrichten? Deze vragen houden ons bezig en dat is niet zonder reden.

Zij gaan over de werking van de democratie en bovendien is er vaak meer dan één uitleg mogelijk. Dit komt doordat er uiteenlopende principes ten grondslag liggen aan de verschillende antwoorden. Deze vraagstukken zijn niet nieuw. Om deze principes te begrijpen is het nuttig om terug te gaan naar de wortels van de moderne democratie. Deze wortels liggen aan het einde van de achttiende eeuw tijdens de Amerikaanse, Franse en Bataafse Revoluties. In deze periode vond de overgang plaats van het *ancien régime* naar de vertegenwoordigende democratie.¹ Het principe van volkssoevereiniteit kwam aan de basis te staan van de politieke systemen.

De Amerikaanse Onafhankelijkheidsoorlog (1775-1783) vormt het omslagpunt voor de Verenigde Staten. In 1783 waren de Dertien Koloniën onafhankelijk geworden van Engeland. De onafhankelijke en soevereine deelstaten kwamen er al snel achter dat hun samenwerking niet goed functioneerde, waardoor werd besloten om de centrale regering meer macht te geven. In 1787 kwamen afgevaardigden van de staten in Philadelphia bijeen om de verhoudingen tussen elkaar en tussen de centrale regering opnieuw vorm te geven. Ook Nederland kent zo'n omslagpunt. De Republiek der Nederlanden (1588-1795) werd op 19 januari 1795 binnengevallen door het Franse revolutionaire leger en werd daarmee een vazalstaat. In de jaren die daarop volgden debatteerden de inwoners van de nieuwgevormde Bataafse Republiek (1795-1806) in de Nationale Vergadering over de vraag hoe de nieuwe staat moest worden vormgegeven. De leden van beide grondwettelijke vergaderingen stelden uiteindelijk de Amerikaanse grondwet (1789) en de *Staatsregeling voor het Bataafsche Volk* (1798) op.

In dit onderzoek staat de totstandkoming van deze grondwetten centraal. Daarbij wordt met name gekeken naar de verhoudingen tussen de verschillende groepen die een rol speelden

¹ Robert R. Palmer, *The Age of the Democratic Revolution: A political History of Europe and America, 1760-1800* (Princeton 1959).

tijdens de grondwettelijke debatten. Zowel in de Verenigde Staten als in de Bataafse Republiek kreeg de centrale regering meer bevoegdheden ten koste van de deelstaten, die tot dan toe relatief veel autonomie hadden. In beide staten worstelden verschillende groepen over de vraag hoeveel macht de centrale regering zou moeten krijgen. Ook moest het idee over volkssoevereiniteit worden vormgegeven. Hoewel iedereen voorstander was van burgerinvloed, was men tot op het bot verdeeld over de vraag welke vorm deze inspraak zou moeten krijgen.

De onderzoeksvraag luidt als volgt: *Hoe verliepen de processen van centralisatie en democratisering in de late achttiende eeuw in de Verenigde Staten en de Bataafse Republiek?*

Om deze vraag te beantwoorden komen drie verschillende, maar samenhangende thema's aanbod, namelijk: de verhouding tussen de deelstaten onderling, de verhouding tussen de centrale regering en de deelstaten, en de verhouding tussen kiezers en hun afgevaardigden. De eerste twee thema's gaan over de staatsvorm, het derde thema gaat over de invulling van het concept van politieke vertegenwoordiging. Welke opvattingen hadden de verschillende groepen binnen de grondwettelijke debatten over deze vraagstukken? Waar kwamen hun ideeën vandaan en hoe verhielden die zich tot elkaar? Welke invloed hebben de Amerikanen gehad op de Bataafse grondwettelijke debatten? Immers, daar vond het debat al tien jaar eerder plaats.

B. Historiografisch kader

Politieke discoursen hebben niet altijd centraal gestaan in het onderzoek naar de revolutionaire periode in Nederland. Dit komt doordat de Bataafse Republiek niet altijd beschouwd werd als democratisch hoogtepunt. Tot en met de eerste helft van de twintigste eeuw werd de geschiedenis van Nederland vooral vanuit monarchistisch perspectief geschreven. Deze historici spraken over de 'Franse tijd' en de Bataven waren volgens hen slechts marionetten van de Fransen.² Er was weinig interesse voor de Bataven. Pas later, in de twintigste eeuw, kwam de nadruk in het onderzoek te liggen op de relatieve vrijheid die de revolutionairen in Nederland kregen om zelf hun politieke stelsel vorm te geven.³

Robert Palmer was de eerste historicus die brak met de nationale invalshoek. Hij beschouwt de Bataafse Revolutie als een onderdeel van een bredere revolutionaire ontwikkeling in

² Joris Oddens en Mart Rutjes, 'The political culture of the Sister Republics', in: Joris Oddens, Mart Rutjes en Erik Jacobs (red.), *The Political Culture of the Sister Republics, 1794-1806: France, the Netherlands, Switzerland, and Italy* (Amsterdam 2015) 17-32, aldaar 22-23.

³ Ibid., 23.

de westerse wereld. Net als in Amerika en andere delen van West-Europa ontstond er in Nederland oppositie tegen de aristocratische instituties, het *ancien régime*. De late achttiende eeuw werd door Palmer daarom de *Age of Democratic Revolution* genoemd. De revoluties manifesteerden zich op verschillende wijze en met wisselend succes in de westerse samenlevingen, maar in de kern onderscheidt Palmer gelijke doelen en principes: er ontstond een bepaald idee van gelijkheid, waardoor de sociale structuur in de toenmalige samenlevingen tot zijn eind kwam.⁴ Het feit dat de revolutionaire ideeën op iedere plek een verschillende uitwerking hadden, maakt het mogelijk om specifiek het Nederlandse revolutionaire gedachtegoed te onderzoeken. Palmer kwam tot de conclusie dat de Fransen zich maar beperkt mengden in de Bataafse aangelegenheden.⁵ Er was dus ruimte voor een (relatief) vrij debat, dat met name ging over de vraag of de Bataafse Republiek een eenheidsstaat moest worden.

Een kritische noot op het onderzoek van Palmer kwam van historici van het vroegmoderne republicanisme. Wyger Velema betoogt dat de scheiding tussen de vroegmoderne periode en de moderne democratie, zoals beschreven in het werk van Palmer, moet worden genuanceerd. De overgang verliep vloeiender. De vroegmoderne republikeinse traditie kwam niet abrupt tot zijn einde, maar de republikeinse ideeën vonden juist hun plek in de (vertegenwoordigende) democratie. Waar Palmer een breuk ziet tussen het oude republicanisme en de moderne democratie, wijst Velema op de samenhang tussen de twee perioden.⁶

Het was in de late achttiende eeuw dat veel politieke concepten een nieuwe invulling kregen. Reinhart Koselleck, een begripshistoricus, noemde deze periode de *Sattelzeit*.⁷ De begrippen 'republicanisme' en 'democratie' krijgen een nieuwe betekenis in deze tijd. Tot dan toe werd met 'democratie' een directe democratie bedoeld en had het begrip een negatieve connotatie. Burgerinvloed kon alleen maar leiden tot conflict en anarchie. Een republiek werd daarom geen democratie genoemd. Een republiek was daarentegen een bestuursvorm zonder koning, of een gemixte bestuursvorm, waarin elementen van monarchie, aristocratie en democratie samenkwamen. Directe democratie en republicanisme waren onverenigbaar. Echter, deze tegenstelling veranderde tijdens de Patriottische en Bataafse Revoluties. De Patriotten, en later ook de Bataven, meenden dat een republiek een vorm van bestuur was die volledig gegrond
4 Palmer, *The Age of the Democratic Revolution*, 4-5.

5 Robert R. Palmer, 'Much in little: The Dutch Revolution of 1795', *The Journal of Modern History* 26 (1954) 1, 15-35, aldaar 23.

6 Wyger R. E. Velema, "'Republic' and 'democracy' in Dutch late eighteenth-century revolutionary discourse", in: Joris Oddens, Mart Rutjes en Erik Jacobs (red.), *The Political Culture of the Sister Republics, 1794-1806* (Amsterdam 2015) 49-56, aldaar 49-51.

7 Mart Rutjes, *Door gelijkheid gegrepen: democratie, burgerschap en staat in Nederland 1795-1801* (Amsterdam 2012) 10-11.

was op de soevereiniteit van de bevolking. De soevereiniteit van het volk werd ten uitvoer gebracht door gekozen vertegenwoordigers, al werd er door velen tot op zekere hoogte ook waarde gehecht aan de inspraak van burgers. Er was dus sprake van een complete conceptuele verschuiving, waarbij de begrippen 'republiek' en 'democratie' samenvielen.⁸

Kenmerkend voor de begripshistorische benadering is de nadruk op het conflict dat kan ontstaan bij de invulling van politieke concepten.⁹ Tijdens de Amerikaanse en Bataafse grondwettelijke debatten bestonden er verschillende opvattingen over de invulling van begrippen als 'gelijkheid', 'vrijheid' en 'politieke vertegenwoordiging'. Wie of wat vertegenwoordigde een afgevaardigde precies? De strijd om welke invulling deze begrippen dienden te krijgen, is onderdeel in het onderzoek van Mart Rutjes. Rutjes laat zien op welke manier begrippen een rol spelen in het Bataafse debat. Rutjes stelt dat debatten over de staatsvorm en de invulling van politieke vertegenwoordiging werden gestuurd door twee belangrijke ideologische begrippen: een 'gelijkheidsbegrip' en het 'republicanisme'.¹⁰ Zijn opvatting is dat de politieke ideeën de kaders bepaalden waarin het debat plaatsvond. Het politieke discours in deze debatten zou uiteindelijk de inhoud van de *Staatsregeling* uit 1798 bepalen. De debatten spelen zich wel af binnen een politieke en sociale context, maar zijn niet de uitkomst hiervan.¹¹

Gordon Wood draait de benadering van Rutjes om. In zijn onderzoek naar de Amerikaanse Revolutie richt hij zich ook op de transformatie van aristocratie naar democratie. Eerdere verklaringen voor de Revolutie zijn te eenzijdig. Er wordt ofwel de nadruk gelegd op economische belangen, ofwel op politieke ideeën.¹² Wood wil voorbij gaan aan deze valse tegenstelling. De Amerikaanse revolutionairen hadden wel degelijk belangrijke ideeën. Maar hoe belangrijk deze ideeën ook waren, ze zijn niet voldoende om zoiets groots als de Amerikaanse Revolutie te verklaren. Er schuilt altijd een onderliggende sociale realiteit achter. Niet ideeën, maar economische belangen, door Wood ook wel passies genoemd, zijn de drijvende kracht achter menselijk handelen.¹³ Waar Rutjes het gewicht legt bij de politieke ideeën, legt Wood deze bij de onderliggende belangen.

8 Velema, "Republic" and "democracy", 51-56; Zie ook John Dunn, *Setting the People Free: The Story of Democracy* (Londen 2005) 79.

9 Michael Freedon, *Ideology: A Very Short Introduction* (Oxford 2003) 72-73.

10 Rutjes, *Door Gelijkeid Gegrepen*, 14.

11 Ibid., 12.

12 De Progressieve historic maken deel uit van de eerste groep, de Consensus-historici van de tweede groep. Zie voor het debat: Gordon Wood, *The Idea of America: Reflections on the Birth of the United States* (New York 2011) 3-19.

13 Wood, *The Idea of America*, 12-14.

C. Methodologie

Het is binnen deze traditie van onderzoek naar de revolutionaire periode waarin dit onderzoek plaatsvindt. Het revolutionaire discours zal worden gezocht in de Constitutionele Conventie in Philadelphia (1787) en in de Nationale Vergadering (1796-1798) van de Bataafse Republiek. De Nationale Vergadering was open voor publiek en journalisten tekenden de debatten op in het *Dagverhaal*, dat in dezelfde periode werd uitgegeven. In dit onderzoek wordt gebruikt gemaakt van de chronologische bewerking van *Dagverhaal* van Leonard de Gou.¹⁴ De Conventie in Philadelphia was daarentegen besloten. De belangrijkste bron zijn de aantekeningen die afgevaardigde James Madison dagelijks schreef.¹⁵ Waar noodzakelijk worden aanvullende primaire bronnen geraadpleegd.

In dit onderzoek wordt, net als bij Rutjes, aangenomen dat politieke ideeën een grote rol spelen in het staatsvormingsproces. Dit zal onder andere blijken uit het aannemen van de één- en ondeelbaarheid als grondprincipe van de Bataafse Republiek. Dit had gevolgen voor het verdere verloop van de Nationale Vergadering. Andrew Heywoods definitie van politieke ideologie geeft de mogelijkheden van politieke ideeën duidelijk weer. 'An ideology is a more or less coherent set of ideas that provides the basis for organized political action, whether this is intended to preserve, modify or overthrow the existing system of power.'¹⁶ Een ideologie schetst het huidige wereldbeeld, voert een gewenst wereldbeeld aan en zet uiteen hoe dit wereldbeeld moet worden bereikt. In dit onderzoek wordt niet betoogd dat de ideeën over de nieuwe staat volledig uitgewerkte politieke ideologieën zijn, maar Heywood verschaft onderzoekers van politieke ideeën wel een analytisch kader. Naast de waarde die wordt gehecht aan politieke ideeën, zal ook worden onderzocht in hoeverre onderliggende belangen een rol speelden in de totstandkoming van de *Staatsregeling*. Hierbij zal met name worden gekeken bij de behandeling van debatten over financiële thema's.

Het onderzoek kent twee doelen. Zonder voorbij te gaan aan de eigenheid van de politieke ideeën in beide casussen, zal allereerst worden gekeken op welke vlakken zij overeenkomen. Uit dit onderzoek blijkt dat de debatten in de Verenigde Staten en de Bataafse Republiek min of meer langs dezelfde lijnen verlopen. De casussen kennen namelijk een aantal soortgelijke

14 L. de Gou (red.), *Het plan van constitutie van 1796. Chronologische bewerking van het archief van de eerste constitutiecommissie ingesteld bij decreet van de nationale vergadering van 15 maart 1796* (Den Haag 1975); L. de Gou (red.), *Het ontwerp van constitutie van 1797. De behandeling van het plan van constitutie in de nationale vergadering* (Den Haag 1983-1985, 3 delen); L. de Gou (red.), *De staatsregeling van 1798. Bronnen voor de totstandkoming* (Den Haag 1988-1990, 2 delen).

15 Max Farrand (red.), *Records of the Federal Convention of 1787*, New Haven 1911, 3 delen).

16 Andrew Heywood, *Political Ideologies: An Introduction* ((New York 2012) 11.

tegenstellingen, welke inherent zijn aan het begrip 'democratie'. Een belangrijke tegenstelling binnen de democratie, en zeker bij staatsvorming, is die tussen bestuurbaarheid en representativiteit. De bestuurbaarheid van een staat vergt een bepaalde mate van macht, maar deze machtsuitbreiding gaat ten koste van de representativiteit van bestuur en de mogelijkheid tot controle.¹⁷ Er bestonden grofweg twee kampen in de debatten in de Verenigde Staten en de Bataafse Republiek en zij stonden aan de verschillende zijden van deze tegenstelling. Een groep die pleitte voor meer bevoegdheden voor de centrale regering en een groep die dat wilde verhinderen en de deelstaten een grotere mate van soevereiniteit wilde laten behouden. Deze groepen zullen in hoofdstuk 1 worden onderscheiden. De debatten over de staatsvorm worden in hoofdstuk 2 besproken en de opvattingen over politieke vertegenwoordiging in hoofdstuk 3. In het historiografisch kader is de nadruk gelegd op de Bataafse Republiek. De reden hiervoor is dat het huidige onderzoek een kanttekening plaatst bij deze literatuur. Dit is het tweede doel. In het onderzoek naar het staatsvormingsproces in de Bataafse Republiek heeft de rol van belangen minder aandacht gekregen. In dit onderzoek is geprobeerd dit te belichten.

¹⁷ Larry J. Diamond, 'Three Paradoxes of Democracy', *Journal of Democracy* 1 (1990) 3, 48-60, aldaar 53.

1. Historische Context

Voordat in de volgende hoofdstukken de inhoud van de politieke debatten zal worden geanalyseerd, moet eerst de historische context in de Verenigde Staten en de Bataafse Republiek worden uitgelegd. Waar kwam de noodzaak voor een nieuwe grondwet vandaan? Welke groepen stonden er tegenover elkaar en wat waren hun verschillende belangen? In dit hoofdstuk zal een antwoord worden gegeven op deze vragen.

1.1 De Constitutionele Conventie van de Verenigde Staten in 1787

A. Gebreken van de Artikelen van Confederatie (1781-1787)

Voor de Amerikaanse onafhankelijkheid in 1783 waren de dertien Amerikaanse deelstaten afzonderlijke koloniën binnen het Britse Rijk. In de loop van de achttiende eeuw had het Britse parlement een aantal belastingen opgelegd aan de kolonisten. Aangezien de Amerikanen niet vertegenwoordigd waren in het Britse Parlement, werd de belasting als illegitiem beschouwd. Het ging niet zozeer om de belastingen zelf, maar om het principe van belastingheffing zonder instemming.¹⁸ Dit zou uiteindelijk leiden tot de Onafhankelijkheidsoorlog. In 1777, tijdens de oorlog, werd door de koloniën een document opgesteld waarin hun samenwerking stond vastgelegd. Dit waren de Artikelen van Confederatie, die pas in 1781 door alle staten werden geratificeerd. Belangrijkste onderdelen waren een centrale regering in New York en het feit dat iedere staat een gelijke stem kreeg in het Congres, dat zowel de wetgevende als uitvoerende macht was. De deelstaten waren soeverein. Zij hadden eigen belangen en hadden zeggenschap over hun eigen aangelegenheden. Enkel op hoofdlijnen werd er samengewerkt. De Artikelen hielden na de oorlog echter geen stand.

Na de onafhankelijkheid bleek dat de centrale regering, die was ingesteld d.m.v. de Artikelen van Confederatie, te zwak was om te regeren.¹⁹ De centrale regering was niet bij machte om belasting te innen. Het Congres trachtte wel om belastingheffing en handel te reguleren, maar de staten moesten hiervoor unaniem instemmen. Aangezien zij verschillende belangen hadden, bleef de invloed van het Congres beperkt. In de kern komt de zwakte van de Artikelen neer op het feit dat de uiteindelijke zeggenschap bij de afzonderlijke deelstaten lag. Voor belangrijke

¹⁸ Robert J. Allison, *The American Revolution: A Concise History* (Oxford 2011) PDF e-book, Hoofdstuk 1).

¹⁹ James Brown Scott, *James Madison's Notes of Debates in the Federal Convention of 1787 and their Relation to a More Perfect Society of Nations* (New York 1918) 25-30.

beslissingen was unanimiteit noodzakelijk. Doordat de staten vaak verdeeld waren, leidde deze wijze van besluitvorming tot impasses. Het Congres had geen bevoegdheid om instemming van de afzonderlijke staten af te dwingen.

B. 'Preservation of the Union': De Constitutionele Conventie (1787)

Daarom werd op 21 februari 1787 door het Congres besloten om de Artikelen van Confederatie te verbeteren. Afgevaardigden uit de dertien staten werden bijeengeroepen met als enige doel om de Artikelen van Confederatie te herzien, zodat met de een nieuwe grondwet de Unie kon worden behouden.²⁰ Het Congres en de afzonderlijke deelstaten zouden het nieuwe verdrag daarna moeten goedkeuren. Aangezien de leden van de Constitutionele Conventie van mening waren dat de Artikelen te grote gebreken kenden, besloten zij daarentegen om een volledig nieuwe grondwet op te stellen. De afgevaardigden gingen hiermee dus in tegen de opdracht van het Congres. George Washington, de voorzitter van de vergadering, verdedigde deze actie: 'If to please the people, we offer what we ourselves disapprove, how can we afterward defend our work?'²¹

Op 25 mei 1787 startte de Philadelphia Conventie tussen afgevaardigden uit twaalf staten. Alleen Rhode Island, de kleinste staat, stuurde geen afgevaardigden. In totaal kwamen 55 afgevaardigden naar Philadelphia. Zij waren allen mannen en velen speelden een rol in het Congres of maakten deel uit van het bestuur van hun deelstaat. Het waren politici, juristen, plantagehouders en ambachtslieden, de meesten waren rijk, niemand was arm. Van een aristocratische klasse zoals in de Engeland was in de Verenigde Staten geen sprake, maar alle afgevaardigden behoorden wel tot een bepaalde intellectuele en sociaaleconomische elite. Deze *Founding Fathers* voelden een verplichting om de best mogelijke vorm van bestuur voor de gehele samenleving te vormen.²² De leden van de Conventie waren afgevaardigden van hun eigen deelstaat en vertegenwoordigen een bepaald district. Dit hield in dat zij de belangen van hun deelstaten vertegenwoordigden, niet het belang van de samenleving als geheel. Als er gestemd moest worden over moties, dan gebeurde dit niet per afgevaardigde, maar per staat.

C. Soevereine staten of één soeverein land?

Het doel van de Conventie was, zoals gesteld, om de gebreken van de Artikelen van Confederatie te verbeteren. De deelstaten hadden verschillende belangen. Zij verschilden op economisch vlak van

²⁰ The Constitutional Sources Project (ConSource), 'Resolution of Congress (February 21, 1787)' (Versie onbekend), <https://www.consource.org/document/resolution-of-congress-1787-2-17/> (23 juni 2019).

²¹ Brown Scott, *James Madison's Notes*, 30.

²² Wood, *The Idea of America*, 141.

elkaar. De noordelijke economie was met name gericht op handel en productie, de economie van het zuiden bestond vooral uit plantages en dreef op slavernij. Qua inwoneraantallen bestonden er ook grote verschillen. Door deze uiteenlopende belangen en het feit dat de deelstaten een gelijke stem hadden in het Congres, kon de centrale regering geen belastinginning afdwingen en de handel niet reguleren. De staten waren verenigd maar ook verdeeld, waardoor een constante angst voor onderlinge conflicten aanwezig was.²³ De reeds bestaande tegenstellingen zouden tijdens de Conventie uiteraard opnieuw ter discussie staan.

De volgende onderwerpen zouden daarom centraal staan in de grondwettelijke debatten. Ten eerste de verhouding tussen de kleine en grote staten. Dit vraagstuk ging over de invloed die de afzonderlijke staten konden uitoefenen binnen de nieuw te vormen centrale regering. Het ging daarbij om de vraag op welke wijze de deelstaten werden vertegenwoordigd op nationaal niveau. Ten tweede de relatieve zwakte van de centrale regering. Bij het dit vraagstuk ging het over de bevoegdheden die de centrale regering moest krijgen ten opzichte van de afzonderlijke staten. Ten slotte stond ook het concept van politieke vertegenwoordiging ter discussie. Dit gaat niet over de onderlinge verhouding tussen deelstaat en centrale regering of tussen de deelstaten onderling, maar over de verhouding tussen de politieke vertegenwoordigers en de kiezers. De opvattingen over de eerste twee vraagstukken brachten logischerwijs ook opvattingen over politieke vertegenwoordiging met zich mee.

Tot slot moet nog wat worden gezegd over het verloop van de Conventie. Al op 29 mei 1787 diende Edmund Randolph namens de delegatie van Virginia het 'Virginia Plan' in. Dit plan diende als uitgangspunt voor de verdere debatten. De belangrijkste voorstellen waren een naar inwoneraantal samengestelde Congres, en een vetorecht voor dit Congres om wetgeving uit de deelstaten te kunnen blokkeren. Grotere staten als Pennsylvania en Virginia hadden het meest baat bij de punten uit dit plan, wat reacties opriep bij de kleinere staten. Alle onderdelen van het Virginia Plan werden bediscussieerd en het plan kreeg vele aanpassingen en aanvullingen. Afgevaardigden uit de grote staten botsten hier met afgevaardigden uit de kleine staten. Aan de ene kant wilden de staten met de meeste inwoners hun invloed niet opgeven, maar aan de andere kant stelden de kleine staten dat zij gelijk waren aan de grote staten. Uiteindelijk was de politieke cultuur van compromissen een logisch gevolg.²⁴ De leden van de Conventie besloten dat nadat zij de grondwet hadden goedgekeurd, dit ook moest gebeuren door het Congres en door de burgers uit de afzonderlijke deelstaten. De bevolking koos hiervoor afgevaardigden voor de

²³ James Brown Scott, *James Madison's Notes*, 13.

²⁴ *Ibid.*, 29.

ratificatieconventies. Deze ratificatiedebatten waren een strijd tussen de *Federalists* en de *Anti-Federalists*, respectievelijk voor- en tegenstanders van de grondwet. De grondwet werd in werking gesteld wanneer negen staten hem hadden geratificeerd. Ook hier weken de leden van de Constitutionele Conventie af van hun mandaat.²⁵

1.2 Het karakter van de Nationale Vergadering in Nederland (1796-1797)

A. Een nieuwe politiek stelsel in de Bataafse Republiek

De Patriottische Revolutie (1780-1787) bracht de inwoners van de Republiek aan het twijfelen over de bestaande orde. Het begon met kritiek op de Unie van Utrecht, het verdrag op basis waarvan de Republiek een verbond was tussen zeven vrije en onafhankelijke naties. De Unie van Utrecht voldeed volgens de Patriotten niet aan de eisen van een grondwet, want het was niet gebaseerd op soevereiniteit van het volk en het was ook niet goedgekeurd door de bevolking. Pas nadat de Unie van Utrecht ter discussie werd gesteld, kon het idee van een eenheidsstaat zich ontwikkelen. Dit gebeurde zowel door de invloed van de Franse Revolutie als door het abrupte einde van de Patriottische Revolutie.²⁶ De Franse Verlichtingsidealen hadden een grote invloed op de Nederlandse patriotten en bovendien hadden velen van hen na 1787 in Frankrijk gewoond als balling. Daarnaast speelt, net als in de Verenigde Staten, de zwakte van de centrale regering een rol in de kritiek op de toenmalige staatsvorm. De Patriottische Revolutie werd vrij eenvoudig beëindigd na militair ingrijpen van Pruisen. De steden en gewesten in de Republiek der Nederlanden kenden veel vrijheden en privileges en de Staten-Generaal, waarin de gewesten vertegenwoordigd waren, kon niet handelen zonder unanimiteit.²⁷ Het zou tot de Franse inval in 1795 duren voordat de Unie en de federale staat echt ter discussie zouden komen te staan.

Na het ontstaan van de Bataafse Republiek werden de uiteenlopende toekomstvisies op de staatkundige inrichting snel duidelijk. Een nieuwe grondwet was volgens alle partijen in de Bataafse Republiek noodzakelijk. Echter, voordat überhaupt kon worden gesproken over de invulling van deze grondwet, moest er een nationale vergadering bijeengeroepen worden. Er bestond geen consensus over het takenpakket van deze vergadering.²⁸ De bevoegdheden werden omschreven in het *Reglement*. Voorstanders wilden dat deze vergadering een grondwet zou gaan

²⁵ Pauline Maier, *Ratification: The People Debate the Constitution, 1787-1788* (New York 2010) 30.

²⁶ Mart Rutjes, *Door gelijkheid gegrepen: democratie, burgerschap en staat in Nederland 1795-1801* (Amsterdam 2012) 32-34.

²⁷ Palmer, 'Much in little', 16.

²⁸ Rutjes, *Door gelijkheid gegrepen*, 36-37.

opstellen. Volgens tegenstanders was bijeenroepen van een nationale vergadering in strijd met de Unie van Utrecht, die nog steeds het grondbeginsel van de staat was. Friesland en Zeeland lagen het meest dwars. Zij stemden pas in met het *Reglement* na politieke druk en de toezegging dat de nationale vergadering zich niet mocht bemoeien met interne aangelegenheden van de provinciën.²⁹ In de discussies over het bijeenroepen van de nationale vergadering wordt de belangrijkste politieke scheidslijn al helder, die over de kwestie van de soevereiniteit. Ligt de soevereiniteit bij alle burgers tezamen of bij de burgers van de afzonderlijke provinciën?

B. Het karakter van de Nationale Vergadering

De Nationale Vergadering was een representatief orgaan, waarvan de leden indirect werden gekozen door de burgers. Daartoe werd het grondgebied van de Bataafse Republiek opgedeeld in districten van 15.000 burgers. Ieder district koos een kiesman en deze kiesmannen kozen op hun beurt de 126 leden van de Eerste Nationale Vergadering (1796-1797). Voor het eerst in de Nederlandse geschiedenis mochten vrijwel alle (mannelijke) burgers hun stem uitbrengen. Er golden slechts restricties voor armen. De uitbreiding van het stemrecht vormde een grote breuk met de politieke praktijk uit de Republiek der Nederlanden. Holland, de grootste provincie, had met 55 afgevaardigden.

Het is niet eenvoudig om de leden van de Nationale Vergadering te karakteriseren, want het gevaar van overgeneralisatie ligt op de loer. Hier zal toch een poging worden gedaan. Om te beginnen is de opvatting van de leden zelf interessant. Ten eerste zetten zij zichzelf af tegen de politieke bestuurders uit de Republiek der Nederlanden. Een volksvertegenwoordiger was bescheiden, matig en liet zich niet in met heerszucht of trots. Ten tweede diende hij competent te zijn. Hij onderscheidde zich van andere burgers in de samenleving door zijn kennis over de zaken die werden behandeld en vanwege het feit dat hij in staat was om te bepalen wat het beste was voor alle mensen in het land.³⁰ In dit opzicht verschilde de situatie ten opzichte van de Verenigde Staten, waar de afgevaardigde vooral een vertegenwoordiger was van zijn eigen staat of zelfs district.

Wat betreft het type personen dat zitting nam in de Nationale Vergadering vallen een aantal zaken op. De kampen binnen de Nationale Vergadering – unitarissen, gematigden en federalisten – hadden aanhangers met uiteenlopende achtergronden, die niet tot een duidelijke

²⁹ Joris Oddens, *Pioniers in schaduwbeeld: het eerste parlement van Nederland 1796-1798* (Amsterdam 2012) 96-105.

³⁰ Oddens, *Pioniers in schaduwbeeld*, 121-122.

keuze leidde voor één van de verschillende posities in de verschillende debatten.³¹ Hier moet echter een belangrijke uitzondering worden genoemd. De provinciale afkomst van de leden lijkt van invloed te zijn geweest op standpunten die zij innamen in het debat over de toekomstige staatsvorm. Voorstanders van de eenheidsstaat, de unitarissen, waren in groten getale aanwezig in Holland, terwijl de meeste afgevaardigden uit Groningen, Gelderland, Overijssel en Zeeland voorstander waren van meer provinciale vrijheid. In de Verenigde Staten waren het ook de kleinere staten die pleitten voor het behoud van autonomie, terwijl de grote staten belang hadden bij een sterker centraal gezag. De overige provinciën waren verdeeld. Bij de analyse van de debatten dient de provinciale afkomst daarom in het achterhoofd te worden gehouden, al moet rekening worden gehouden met afwijkende individuen en de verschillende mate van bereidheid tot het sluiten van compromissen.³² In dit onderzoek staat de tegenstelling tussen unitarissen en federalisten centraal.

C. Het moeizame verloop van de Nationale Vergadering

Niet duurde het lang voordat de Nationale Vergadering voor het eerst bijeenroepen werd, ook de debatten verliepen moeizaam. Het *Reglement* bleek een daadkrachtige besluitvorming in de weg te zitten, vanwege de erin verankerde gewestelijke soevereiniteit.³³ Nadat een constitutiecommissie, bestaande uit 21 leden uit alle gewesten, op 10 november 1796 een grondwetsvoorstel had ingediend (het *Plan van Constitutie*), duurde het tot 8 augustus 1797 voordat de grondwet in een referendum werd voorgelegd aan het volk. Voor- en tegenstanders hadden zo veel amendementen toegevoegd dat geen van allen zijn standpunten er nog in kon herkennen. Ook de burgers waren niet tevreden en keurden de herziene grondwet (*het Ontwerp van Constitutie*) met een ruime meerderheid af. In de daaropvolgende periode wisten de leden van de inmiddels gekozen Tweede Nationale Vergadering geen doorbraak te forceren. Deze doorbraak ontstond uiteindelijk buiten het parlement. Op 22 januari 1798 zette een radicale groep, met steun van Frankrijk, de regering af. Conservatieve parlementsleden werden gevangengezet, waarna de weg open lag voor een nieuwe grondwet. Op 23 april 1798 nam de bevolking de *Staatsregeling* middels een referendum aan.

31 Ibid., 123-148.

32 Ibid., 138-141.

33 Ibid., 127.

2. Centralisatie: Invulling van het soevereiniteitsbegrip

In de komende twee hoofdstukken (2 en 3) zal uiteen worden gezet hoe de centralisatie en democratisering in de Verenigde Staten en de Bataafse Republiek tot stand kwamen in de grondwetten. Er wordt daarbij dieper ingegaan op de argumentatie die door de verschillende kampen werd gegeven. De eerste twee deelvragen staan centraal: de verhouding tussen de afzonderlijke deelstaten en de verhouding tussen de centrale overheid en deze deelstaten. In beide casussen stonden er groepen tegenover elkaar die verschillende opvattingen hadden over de beoogde mate van centralisatie. Echter, alle groepen plaatsten hun opvattingen midden in het revolutionaire discours. In het vorige hoofdstuk zijn de centrale vraagstukken grofweg uiteengezet. Nu zal ingezoomd worden op de inhoud van de grondwettelijke debatten.

2.1 *Extended versus small republics*

A. Virginia Plan: Het plan van de grote staten

Al op 29 mei 1776 diende de afvaardiging van Virginia een voorstel in dat zou dienen als basis van de debatten. James Madison stelde het plan op, maar Edmund Randolph presenteerde het tijdens de Conventie. Twee onderdelen uit het Virginia Plan verdienen de aandacht in dit hoofdstuk. Allereerst de wijze waarop de staten vertegenwoordigd zouden worden in het Congres, de wetgevende macht op nationaal niveau. Deze nationale wetgevende macht, bestaande uit twee kamers, zou samengesteld moeten worden op basis van de inwoneraantallen van de deelstaten óf op basis van de bijdragen die de deelstaten leverden aan de centrale schatkist. In beide gevallen zouden de grote staten, zoals Virginia, Pennsylvania en Massachusetts meer leden krijgen en daardoor zou hun stem in het Congres zwaarder wegen.

Edmund Randolph begon zijn pleidooi met een waarschuwing wat er zou kunnen gebeuren als de machtspositie van de regering niet zou worden verstevigd. De regering moest zich kunnen verdedigen tegen buitenlandse mogendheden en vooral tegen onderlinge strijd tussen de deelstaten. Bovendien moest de centrale regering ten opzichte van de deelstaten leidend zijn. Randolph: 'The character of a federal government ought to be able to defend itself against incroachment and to be paramount to the state constitutions.'³⁴ De deelstaten vormden in zijn ogen een gevaar voor het goed functioneren van de federale overheid. James Wilson uit

³⁴ Farrand, *Records of the Federal Convention*, deel 1, 18. (29 mei 1787)

Pennsylvania lichtte dit toe met een verwijzing naar de Republiek der Nederlanden: 'When Lord Chesterfield had told us that one of the Dutch provinces had been seduced into the views of France, he (need) not have added, that it was not Holland, but one of the smallest of them.' De kleine staten waren volgens Wilson gemakkelijk te beïnvloeden. Oftewel, zij stelden hun deelbelangen voorop, wat ten koste ging van het algemeen belang. Niet alleen moest de samenstelling van het Congres wijzigen, maar het Congres diende ook de beschikking te krijgen over een vetorecht om wetgeving van de deelstaten te kunnen blokkeren. Volgens de delegatie van Virginia was centralisatie van bevoegdheden noodzakelijk voor een meer slagvaardige regering.

Het argument van de grote staten richtte zich met name op de ongelijkheid die was gecreëerd met de Artikelen van Confederatie. Kleine staten hadden door het één-staat-één-stem-principe onevenredig veel macht zo meenden zij. Wilson vroeg zich af, 'Are not the citizens of Pennsylvania equal to those of New Jersey?'³⁵ Als alle mensen gelijk zijn aan elkaar, moet dit ook gelden voor alle volksvertegenwoordigers. Dit impliceerde volgens Wilson dat enkel een proportionele volksvertegenwoordiging rechtvaardig was. Dit gelijkheidsprincipe werd volgens Wilson geschonden door de Artikelen van Confederatie, al vroeg de politieke situatie hierom. Tijdens de oorlog was het noodzakelijk om snel een regering te vormen, maar nu lagen de zaken anders. Wilson stelde dat indien de kleine staten niet akkoord zouden gaan met proportionele vertegenwoordiging, de grote staten ook nooit akkoord konden gaan met een ander plan.³⁶

B. New Jersey Plan: De reactie van de kleine staten

Het is duidelijk dat het Virginia Plan inging tegen een van de grondpijlers van het bestuur van de Verenigde Staten tot dan toe: het één-staat-één-stem-principe. De reactie van de kleinere staten liet zich raden. De staten waren volgens hen gelijk aan elkaar, waardoor alle staten hun gelijke stem dienden te behouden. Indien het gelijkheidsprincipe zou worden geschonden, zoals bij uitvoering van het Virginia Plan, dan zou dit een bedreiging vormen voor de kleine staten. Luther Martin uit Maryland betoogde dat de dertien staten op gelijke voet een confederatie hebben gevormd en dat hij zou nooit in kunnen stemmen met een plan dat tien staten zou overgeven aan de grillen van Virginia, Massachusetts en Pennsylvania.³⁷ Het argument van de kleine staten was in het kort: proportionele vertegenwoordiging ontnemt de kleine staten hun aandeel in de nationale besluitvorming.

35 Ibid., 180. (9 juni 1787)

36 Ibid., 179-180. (9 juni 1787)

37 Ibid., 324. (19 juni 1787)

De afgevaardigden uit de kleine staten konden niet instemmen met het Virginia Plan en op 15 juni deden zij een eigen voorstel. Dit zogeheten New Jersey Plan, gepresenteerd door William Paterson, bestond uit een aantal compleet tegengestelde plannen. Allereerst moest de Conventie zich volgens Paterson toch aan haar mandaat houden en daarom was het schrappen van de Artikelen van Confederatie geen optie.³⁸ Dit was een veelgehoord argument van aanhangers van het New Jersey Plan. Zij vonden dat de Conventie niet het recht had het één-staat-één-stem-principe te wijzigen. Paterson stelde een nationaal wetgevend orgaan voor dat bestond uit één kamer met een gelijke stem voor alle deelstaten. Wel zou de centrale regering meer bevoegdheden moeten krijgen om handel en belastingheffing te reguleren. De gelijkheid bleef volgens Paterson gehandhaafd met dit plan. De twee plannen waren op het oog onverenigbaar. Wilson gaf een uiteenzetting van de verschillen tussen een aantal kernonderdelen van de twee plannen (deels weergegeven in tabel 2.1).³⁹ Aangezien het voorstel van de kleine staten haaks stond op het Virginia Plan, dreigde een impasse.

Tabel 2.1

Virginia Plan	New Jersey Plan
Plan van de grote staten	Plan van de kleine staten
Tweekamerstelsel: met proportionele vertegenwoordiging	Eenkamerstelsel: één staat, één stem
Vetorecht tegen wetgeving van de staten	Geen vetorecht tegen wetgeving van de staten
Congres mag wetgeving deelstaten bepalen	Wetgeving in beperkte mate mogelijk
Soevereiniteit bij de burgers	Soevereiniteit bij de staten

C. Vraagstuk van soevereiniteit

De twee belangrijke plannen die werden gepresenteerd tijdens de Constitutionele Conventie geven compleet verschillende visies weer op het Amerikaanse politieke systeem in de jaren 1780. Toch zijn beide plannen te verklaren. Beide volgen namelijk logisch uit een aantal aannames van afgevaardigden uit de grote en kleine staten. Aan hun strijd lag een principiële dilemma ten grondslag. Het ging over meer dan alleen invloed op besluitvorming. Het ging over de vraag waar de soevereiniteit moest komen te liggen.

Het is daarom niet vreemd dat de afgevaardigden uit de kleine staten bleven hameren op het mandaat van de Conventie. Het Virginia Plan zou te veel macht schenken aan het centrale

³⁸ Ibid., 242-245. (15 juni 1787)

³⁹ Ibid., 252-253. (16 juni 1787)

bestuur. De kleine staten zagen hierin een bedreiging. Immers, dit plan betwijfelde het gehele politieke systeem. In het Congres had iedere staat één stem, wat de gelijkheid van de dertien staten garandeerde. Martin baseerde deze gelijkheid op het idee dat de staten na de Onafhankelijkheidsoorlog vrij en onafhankelijk waren geworden, niet alleen van Groot-Brittannië, maar ook van elkaar.⁴⁰ Deze gelijkheid mocht hen niet worden afgenomen.

De afgevaardigden uit de grote staten deelden niet de opvatting dat hun plan de soevereiniteit van de deelstaten vernietigde. Zij stelden namelijk dat de soevereiniteit nooit bij de afzonderlijke staten heeft gelegen, maar juist bij de staten als geheel. In de Onafhankelijkheidsverklaring (1776) staat dat de Verenigde Koloniën vrije en onafhankelijke staten zijn, waaruit Wilson afleidde dat zij niet individueel, maar collectief onafhankelijk waren geworden. Hamilton voegde toe dat, hoewel de staten op gelijke voet stonden met elkaar, dit niet betekende dat het systeem niet kon worden veranderd.⁴¹ Martin en Wilson vertegenwoordigen twee kanten in de tegenstelling tussen '*small republics*' en '*extended republics*', twee tegengestelde ideeën over effectief bestuur. Aanhangers van het eerste idee stelden dat alleen bestuur op het niveau van de deelstaten kon zorgen voor vrijheid en republicanisme, terwijl de tweede groep, waartoe Madison behoorde, meende dat in een grote republiek deelbelangen geen rol konden spelen.⁴² Luther en Wilson plaatsen de soevereiniteit op verschillende niveaus. Deze visies brachten ook een bepaalde opvatting over politieke vertegenwoordiging met zich mee. Die worden behandeld in hoofdstuk 3.

D. The Great Compromise

De twee tegengestelde idealen in het Virginia Plan en het New Jersey Plan werden uiteindelijk samengevoegd tot de *Great Compromise*. De wetgevende macht zou voortaan bestaan uit twee kamers. In het Huis van Afgevaardigden zaten vertegenwoordigers op basis van inwoneraantallen. Grotere staten hadden hierin meer leden, kleinere staten minder. In de Senaat hadden alle deelstaten – met ieder twee senatoren – een gelijke stem. In het Huis van Afgevaardigden was de eis van proportionele vertegenwoordiging van de grotere staten ingewilligd, terwijl de Senaat tegemoet kwam aan het standpunt van de kleinere deelstaten dat alle staten gelijk waren.

Opmerkelijk genoeg werd dit compromis al voorgesteld in een vroeger stadium van de Conventie. Op 11 juni stelde Roger Sherman uit Connecticut een tweekamerstelsel voor met een proportionele vertegenwoordiging in het lagerhuis en een gelijke vertegenwoordiging in het

40 Ibid., 324. (19 juni 1787)

41 Ibid., 324-325. (19 juni 1787)

42 Calvin C. Jillson en Cecil L. Eubanks, 'The Political Structure of Constitution Making: The Federal Convention of 1787', *American Journal of Political Science* 28 (1984) 3, 435-458, aldaar 439.

hogehuis. Sherman beschouwde dit als noodzakelijk onderdeel van een oplossing. 'The smaller states would never agree to the plan on any other principle than an equality of suffrage in this branch.'⁴³ Zijn voorstel werd echter met zes tegen vijf weggestemd.⁴⁴ Er werd besloten dat ook in de Senaat sprake zou zijn van proportionele vertegenwoordiging. De *Great Compromise* werd pas geaccepteerd na toezegging aan de grote staten dat iedere staat twee senatoren zou krijgen en dat deze senatoren allebei een stem kregen. Iedere staat kreeg dus twee stemmen in de Senaat.⁴⁵

E. Het vetorecht van het Amerikaanse Congres

Proportionele vertegenwoordiging in het Congres was voor Madison noodzakelijk, maar dit was slechts het eerste deel van het Virginia Plan. Het tweede onderwerp uit het Virginia Plan is het vetorecht dat het Congres het recht zou geven om wetgeving van de deelstaten te blokkeren indien zij in strijd handelden met het algemeen belang. Daarnaast zou het Congres wetten mogen maken voor de deelstaten indien deze incompetent werden geacht. Deze sterk centraliserende plannen hebben betrekking op de tweede deelvraag over de verhouding tussen de centrale regering en de deelstaten. Ook hier stonden de grote staten tegenover de kleine staten.

Madison noemde het vetorecht een noodzakelijk onderdeel van de grondwet. Sinds het einde van de Onafhankelijkheidsoorlog bemoeilijkten de deelstaten het functioneren van het Congres. De deelstaten maakten inbreuk op de federale autoriteit, waardoor Madison tot de conclusie kwam dat een vetorecht een noodzakelijk middel was voor een perfect systeem.⁴⁶ Madison veroordeelde specifiek het schenden van nationale verdragen en het inbreuk maken op elkaars rechten en belangen. Een voorbeeld was de belastingheffing. Hoewel hierover afspraken waren gemaakt, kon het Congres de deelstaten niet dwingen zich aan hun afspraken te houden. In de ogen van Madison stelden deze staten hun deelbelangen daarmee boven het algemeen belang van de Verenigde Staten. Oftewel, zij maakten inbreuk op het algemeen belang. Deze inmenging werkte op twee manieren: via de onevenredige vertegenwoordiging in het Congres en doordat de regering te zwak was om op te treden.

Tegenstanders betwijfelden de stelling dat de kleine staten niets te vrezen hadden van een veto (en proportionele vertegenwoordiging). Dit was wel het geval. Gunning Bedford (Delaware): 'Is there no difference of interests, no rivalry of commerce, of manufactures? Will not these large States crush the small ones whenever they stand in the way of their ambitions or interested

43 Farrand, *Records of the Federal Convention*, deel 1, 201. (11 juni 1787)

44 De delegatie van New Hampshire was nog niet gearriveerd.

45 Farrand, *Records of the Federal Convention*, 15, 95. (16 en 23 juli 1787)

46 Ibid., 164. (8 juni 1787)

views.⁴⁷ Er zouden dus wel degelijk verschillen bestaan tussen de grotere en kleinere staten. Bovendien vroegen zij zich af hoe mensen honderden kilometers verderop besluiten voor ons nemen. Hoe weten zij wat goed voor ons is?

Volgens Wilson was het doel van de Conventie dat het Congres de deelstaten weer onder controle zou krijgen. Hij voorzag geen problemen indien het Congres zo nu en dan de belangen van afzonderlijke staten zou schaden, maar omgekeerd zou het algemeen belang continu opgeofferd worden ten koste van lokale belangen.⁴⁸ Madison en zijn aanhangers plaatsten het federalisme in contrast geplaatst met het algemeen belang. Volgens Madison was het federalisme niet te verenigen met het algemeen belang. Het eigenbelang speelde volgens Madison met name een rol in de wetgevende organen van de staten.⁴⁹ Waar proportionele vertegenwoordiging nodig was om ervoor te zorgen dat het Congres gevrijwaard bleef van de behartiging van deelbelangen, was het vetorecht bedoeld om de behartiging van deelbelangen in de wetgevende machten van de deelstaten tegen te gaan.⁵⁰ Het vetorecht van het Congres werd uiteindelijk toch niet opgenomen in de grondwet. De verhouding tussen de centrale regering en de deelstaten werd geregeld met de *Supremacy Clause*. Deze clausule van de grondwet houdt in dat de Amerikaanse Grondwet leidend is ten opzichte van de grondwetten van de deelstaten, maar dat zij vrij zijn om wetten te maken op terreinen waar de Grondwet zwijgt.⁵¹

2.2 Nieuwe verhoudingen tussen de Nederlandse provinciën

Op 8 augustus 1797 was het eindelijk zover. Bijna anderhalf jaar na de eerste zitting van de Nationale Vergadering werd het grondwetsvoorstel ter goedkeuring voorgelegd aan de Nederlandse bevolking. Op 10 november 1796 had een constitutiecommissie het *Plan van Constitutie* gepresenteerd aan de Nationale Vergadering. Echter, de meningen hierover liepen zover uiteen dat het plan artikel voor artikel werd besproken. Unitarissen en federalisten lagen in de clinch over verschillende vraagstukken die samenkwamen bij de vraag of de Bataafse Republiek een eenheidsstaat of een federale staat moest worden. Uiteindelijk was het *Ontwerp van Constitutie* een compromis waar weinig mensen tevreden mee waren en de bevolking stemde in

47 Ibid., 167. (8 juni 1787)

48 Ibid., 167. (8 juni 1787)

49 Wood, *The Idea of America*, 133.

50 Jack N. Rakove, 'The Great Compromise: deas, Interests, and the Politics of Constitution Making', *The William and Mary Quarterly* 44 (1987) 3, 424-457, aldaar 431-432.

51 Amerikaanse Grondwet, Artikel VI, 2e clausule, Farrand, *Records of the Federal Convention*, deel 3, 647.

een referendum met groot verschil tegen.⁵² Hoe verliepen de debatten die uiteindelijk zouden leiden tot een grondwetsvoorstel de slechte naam het 'Dikke boek' kreeg?

A. De één- en ondeelbaarheid van de Bataafse Republiek

Al voordat de constitutiecommissie op 10 november 1796 het *Plan van Constitutie* aanbood aan de Nationale Vergadering, bleek dat het lastig zou worden om tot een grondwet te komen waarmee iedereen tevreden zou zijn. Pieter van de Kastele, een van opstellers van het *Plan*, stelde dat dit voorstel niet geschikt was om eenheid te verwezenlijken en verdeeldheid weg te nemen.⁵³

Federalisten vonden dat de centrale regering te veel macht zou krijgen, unitarissen zeiden het tegenovergestelde. Al op 2 december vond een sleutelgebeurtenis plaats. De Nationale Vergadering legde de één- en ondeelbaarheid vast als grondbeginsel van de Bataafse Republiek. De unitarissen hamerden erop dat de soevereiniteit van het volk niet was op te delen. Dit basisprincipe was een dominant kenmerk in de rest van de debatten en zou de kern vormen van het unitaristische gedachtegoed. Jacob Hahn was een van de invloedrijkste leden in het unitaristische kamp. Hij stelde dat het federale karakter van het *Plan van Constitutie* leidt tot 'twist en tweespalt'. 'Laat de soevereiniteit zich soms splitsen? (...) 's Volks Oppermacht is daarin niet te vinden.' De één- en ondeelbaarheid van de soevereiniteit betekende volgens de unitarissen ook dat er sprake moest zijn van bestuurlijke en financiële eenheid.⁵⁴

De federalisten moesten hun standpunten keer op keer verdedigen ten aanzien van de één- en ondeelbaarheid van de Bataafse Republiek. Federalisten moeten niet worden gezien als tegenstanders van de Bataafse Revolutie. De idealen van volksinvloed en vrijheid werden ook door hen onderschreven. Zoals hier duidelijk wordt, hadden zij echter een ander politiek systeem voor ogen om deze idealen te bereiken. Jacob de Mist, een voornamelijk persoon in het federale kamp, stelde dat er slechts sprake kon zijn een bepaalde mate van, in plaats van volstrekte, één- en ondeelbaarheid.⁵⁵ Ook Verster kon niet akkoord gaan met de één- en ondeelbaarheid als grondbeginsel, aangezien er van het begrip geen definitie bestond. Net als in de Verenigde Staten was hier ook een discussie gaande over soevereiniteit en in het bijzonder over de definitie van het begrip. Unitarissen en federalisten probeerden er beide hun eigen betekenis aan te verbinden. Na felle discussies werd de één- en ondeelbaarheid op 2 december 1796 alsnog aangenomen als

52 Rutjes, *Door Gelijkheid Gegrepen*, 95.

53 De Gou, *Ontwerp van Constitutie 1797*, deel 1, 1. (10 november 1796)

54 Rutjes, *Door Gelijkheid Gegrepen*, 62.

55 De Gou, *Ontwerp van Constitutie 1797*, deel 1, 63. (2 december 1796)

grondbeginsel van de Bataafse Republiek.⁵⁶ Hoewel de opvattingen over de één- en ondeelbaarheid verschilden, zal blijken dat dit besluit grote invloed heeft op de verdere debatten.

Hier ontstaat ook al meteen het grootste verschil met de Verenigde Staten. In de Bataafse Republiek werd de één- en ondeelbaarheid aangenomen, maar in de Verenigde Staten wilde vrijwel niemand de federale structuur opheffen. Alleen een voorstel van Alexander Hamilton, het Britse Plan, kwam in de buurt. Hamilton pleitte voor hetzelfde vetorecht als in het Virginia Plan en hij wilde alle wetten van de deelstaten ongeldig laten verklaren indien deze botsten met de grondwet.⁵⁷ De leden van de Conventie reageerden afwijzend. De Bataven, in ieder geval de unitarissen, zagen in het unisme in de Franse grondwet een beter voorbeeld. Van de Amerikaanse Grondwet moesten zij niets weten, want zij bleken geen benul te hebben van de één- en ondeelbaarheid.⁵⁸

B. Gelijke rekening maakt goede vrienden?

Net als in de Verenigde Staten moest in de Bataafse Republiek de verhouding tussen de verschillende provincies opnieuw worden vormgegeven. Waar de grootste tegenstelling in de Verenigde Staten ging over de vertegenwoordiging van de staten in het Congres, stond in Nederland de toekomst van de gewestelijke schulden centraal. Er moet overigens opgemerkt worden dat de verhoudingen tussen de provinciën in Nederland anders lagen dan in de Verenigde Staten. Daar waren er een aantal grote staten die tijdens de Constitutionele Conventie min of meer tegenover de kleinere staten stonden. In Nederland was er één provincie veruit het grootst: Holland. Holland had de hoogste schuld en had daardoor het meeste baat bij de samenvoeging van de schulden, de zogenoemde 'amalgamatie'.

Op 5 december 1796 stelde de Nationale Vergadering een commissie in werking met als doel een rapport uit te brengen over de amalgamatie van de provinciale schulden. De Nationale Vergadering ging op basis van het rapport in debat en gaf op basis van het debat weer nieuwe taken aan de commissie, waarna dit proces zich een aantal malen herhaalde. In het eerste rapport van 9 januari 1797 koos de commissie duidelijk de kant van de unitarissen. In het rapport stond dat het behoud van de provinciale schulden slechts mogelijk zou zijn indien de provincies zelf ook zouden blijven bestaan. Dit zou echter het gevolg hebben dat de provincies hun bijzondere belangen behielden ten koste van het algemeen belang. De partijdigheid van de provincies zou

⁵⁶ De Gou, *Plan van Constitutie 1796*, XIX.

⁵⁷ Farrand, *Records of the Federal Convention*, deel 1, 282-293. (18 juni 1787)

⁵⁸ De Gou, *Ontwerp van Constitutie 1797*, deel 1, 40, (24 november 1796) ; Rutjes, *Door Gelijkeid Gegrepen*, 51-52.

blijven bestaan en het financiële systeem zou krachteloos worden.⁵⁹ Eventueel behoud van de provinciale schulden zorgde ervoor dat de één- en ondeelbaarheid niet tot stand zou komen. Hoewel het onderwerp verschillend was, bleef het principe gelijk. Net als in de Verenigde Staten wordt de krachteloosheid van het bestuur ingezet als argument.

De federalisten betwijfelden daarentegen de rechtvaardigheid en de noodzakelijkheid van de amalgamatie voor de één- en ondeelbaarheid. Het was onrechtvaardig omdat het inging tegen de vrijheid van de burgers. Immers, zo stelde Gerrit van Lamsweerde, 'de vrijheid verzekert alle eigendommen'.⁶⁰ Daarnaast probeerden de federalisten een tegenargument te geven voor het idee dat amalgamatie nodig was vanwege het grondprincipe van de Bataafse Republiek: de één- en ondeelbaarheid. Petrus Guljé stelde voor dat alle provincies hun eigen schulden opdeelden en alle inwoners naar hun vermogen een deel op zich zouden nemen. Guljé: 'In dit geval zou de Republiek in zoveel departementen verdeeld kunnen worden, als men nodig zou oordelen, om alle provinciale en federalistische ideeën weg te nemen.'⁶¹ Hoewel hij zei de één- en ondeelbaarheid te erkennen, maakte hij een federalistisch argument. Immers, de schulden worden in zijn plan per provincie evenredig verdeeld, niet in zijn geheel.

De reactie van Guljé maakt duidelijk dat de federalisten in een lastige situatie zaten. Zij moesten in de verdediging. Aan de ene kant blijkt dat zij het algemeen belang zien als een optelsom van alle deelbelangen, maar aan de andere kant kon de één- en ondeelbaarheid niet zomaar overboord worden gegooid. Zijn argument is in wezen vergelijkbaar met dat van de kleine staten in de Verenigde Staten, omdat ook hier de soevereiniteit werd gelegd bij de provincies. In de Verenigde Staten werd een gelijke stem opgeëist in de Senaat, terwijl in de Bataafse Republiek gepleit werd voor een eigen financiële huishouding. Hiermee probeerden de federalisten hun soevereiniteit te behouden. Het wordt duidelijk dat zij hun standpunten moeten verdedigen ten aanzien van de één- en ondeelbaarheid, het grondbeginsel van de grondwet. De argumenten van de federalisten ten spijt, besloot de Nationale Vergadering op 21 januari 1797 alsnog om de provinciale schulden samen te voegen.⁶²

Het debat over de amalgamatie maakt een aantal dingen helder. Er waren geen duidelijk vastomlijnde groepen. Friesland was overwegend voorstander van het federalisme. Eduard van Beyma, die een middenpositie innam, stelde dat zijn provincie gebukt ging onder zware lasten. Volgens hen bleek hieruit dat 'het financieel belang van dat gewest eer voor dan tegen de

59 De Gou, *Ontwerp van Constitutie 1797*, deel 1, 138.(9 januari 1797)

60 Ibid., 206. (16 januari 1797)

61 Ibid., 208. (16 januari 1797)

62 Oddens, *Pioniers in Schaduwbeeld: het eerste parlement van Nederland 1796-1798* (Amsterdam 2012) 228.

financiële eenheid pleit'.⁶³ Met zijn positie staat hij midden in de discussie over een sterker centraal bestuur tegenover autonomie voor deelgebieden. Waar andere afgevaardigden pleitten voor meer lokale zeggenschap over de financiën, zag E. van Beyma de noodzaak voor een sterkere overheid. Dit standpunt over de bestuurbaarheid van de staat kwam terug in het vraagstuk over de bevoegdheden van de provincies.

Ook moet de amalgamatie niet worden beschouwd als een opzichzelfstaand vraagstuk, maar als een dat samenhangt met dat over de bestuurlijke eenheid. Dit wordt duidelijk uit het betoog van De Mist. Hij en andere federalisten pleitten voor behoud van de provinciale grenzen en zoveel mogelijk bestuurlijke taken. Een voorwaarde hiervoor was dat de provincies er hun eigen financiële huishouding op nahouden. Amalgamatie diende daarom ook uit praktische overwegingen te worden verworpen. Andersom koppelden ook de unitarissen de amalgamatie aan het vraagstuk over de bestuurlijke eenheid. Zo hekelde Joachim Nuhout van der Veen de pogingen om een samensmelting van de gewestelijke schulden te voorkomen. Het taaie 'wangedrocht' dat federalisme heette, deed volgens hem een laatste poging om zich te verheffen. Zonder rede, zonder overtuiging en tegen het belang van het volk en hij meende dat dit de 'laatste doodstuijp' zou zijn.⁶⁴

C. Gelijkheid, eenheid en evenredigheid

De debatten over financiële en bestuurlijke eenheid liepen deels door elkaar heen. De amalgamatie ging over de verhouding tussen de gewesten, maar ook over die tussen de centrale regering en de afzonderlijke gewesten. Voorstanders van meer eenheid in het bestuur grepen dit thema aan om te breken met het verleden en een geheel nieuw pad in te slaan. De oude provincies zouden op bestuurlijk gebied geen rol van betekenis meer spelen. Het federalisme werd daarom door unitarissen in één adem genoemd met de behartiging van deelbelangen, een argument dat ook door voorzitter Pieter Paulus werd gemaakt tijdens de openingstoespraak van de Nationale Vergadering.⁶⁵

De unitarissen bepleitten volledige bestuurlijke eenheid. Het kon niet langer zo zijn dat de gewesten er verschillende agenda's op na hielden. Hun redenering was als volgt. Bestuurlijke eenheid kwam voort uit het Bataafse gelijkheidsdenken.⁶⁶ Vrijheid was alleen mogelijk indien de inwoners gelijk waren. Deze gelijkheid bracht evenredigheid met zich mee, die tot uiting moest

⁶³ De Gou, *Ontwerp van de Constitutie*, deel 2, 207. (1 mei 1797)

⁶⁴ De Gou, *Ontwerp van de Constitutie*, deel 1, 228. (20 januari 1797)

⁶⁵ Rutjes, *Terug naar het verleden*, 39-40.

⁶⁶ *Ibid.*, 48.

komen in een gelijke macht van alle provincies. Niet alleen werd de eenheidsstaat verdedigd aan de hand van ideologische opvattingen van gelijkheid, maar er zat ook een praktische kant aan. Het pleidooi voor de eenheidsstaat werd beargumenteerd door kritiek op de politieke situatie in de Republiek.⁶⁷ De Republiek der Nederlanden bestond uit een verzameling van deelbelangen die met elkaar in strijd waren, waardoor het algemeen belang werd geschaad. Rutger Jan Schimmelpenninck noemde het systeem van de oude Republiek 'qua samenstelling onevenredig, qua werking lam en tegenstrijdig, en in de uitvoering langzaam en zwak'.⁶⁸ De unitarissen verweten de federalisten dat zij een staatsvorm wilden invoeren die een onwerkbaar situatie met zich mee zou brengen. Een eenheidsstaat zou minder kwetsbaar zijn.

Voor radicale unitarissen was het niet voldoende om de oude gewesten hun bestuurlijke taken te ontnemen. Het decreet van 2 december vereiste volgens Jacobus Janssen een 'meer geamalgemeerde en verevenredigde departementale indeling en hij stelde daarom zelfs voor om een geheel nieuwe bestuurlijke indeling, waarbij alle provincies een gelijk aantal inwoners zouden krijgen.⁶⁹ Deze indeling was naar Frans model. Zoals in de Verenigde Staten het geval was geweest met het Virginia Plan, vormde Janssens plan de basis voor de besprekingen. Op het voorstel van Janssen kwamen voorstellen die uiteenliepen van de afschaffing van iedere vorm van lagere overheden tot het behoud van de oude provincies. Het eerstgenoemde plan werd voorgesteld door Pieter Vreede en Hahn, die meenden dat afschaffing van provincies nodig was vanwege de 'verkleefdheid aan provinciale belangen' die anders zou blijven bestaan, wat leidt tot jaloezie.⁷⁰ Volgens Evers zou de instandhouding van de gewesten tegemoet komen aan de tegenstanders van de revolutie en de provinciale aristocraten. In het volgende hoofdstuk (3) zal de precieze rol van de volksvertegenwoordigers worden behandeld. Hier is het voldoende om te stellen dat de unitarissen het federalisme gelijkstelden aan aristocratie en de behartiging van deelbelangen ten koste van het algemeen belang. Net als Madison in de Verenigde Staten hadden de unitarissen kritiek op 'encroachment', het idee dat het belang van kleine gebieden ten koste zou gaan van het geheel.

D. Vrije burgers uit vrije provincies

De federalisten pleitten voor vrijheid. Zij draaiden het argument van de unitarissen om. Vrijheid was een noodzakelijke voorwaarde voor gelijkheid, niet andersom. Om deze vrijheid te garanderen

67 Ibid., 39-40.

68 Ibid., 41.

69 De Gou, *Ontwerp van Constitutie*, deel 1, 228. (20 januari 1797)

70 Ibid., 228. (20 januari 1797)

zou de Bataafse Republiek de provincies het recht moeten geven om ten minste tot op zekere hoogte beslissingen te kunnen nemen, zoals in de Verenigde Staten het geval was. De federalisten gebruikten onder andere de ideeën van Jean-Jacques Rousseau. Hij stelde dat de burgerlijke vrijheid toeneemt naarmate de bestuurlijke vrijheid toeneemt. Het betoog van Cornelis de Rhoer schenkt inzicht in de lastige relatie tussen de federalisten en de één- en ondeelbaarheid. De Rhoer onderschreef de één- en ondeelbaarheid, maar concludeerde ook 'dat macht een natuurlijke neiging heeft om zich uit te breiden'. Hij roemde het systeem van de Verenigde Staten. Onbepaalde eenheid kon een gevaar vormen voor 'vrijheid, geluk en belang'.⁷¹

De federalisten pleitten voor een Amerikaans systeem waarbij de soevereiniteit zou worden gedeeld tussen de centrale regering en de deelstaten. Grondbeginsel was dat de grondwet een overeenkomst was tussen soevereine provincies. Jan Cau stelde dat de inwoners van de provincies slechts dat deel van hun 'bijzondere soevereiniteit' zouden opgeven dat zij nodig achtten om hun geluk te vergroten.⁷² Ook andere federalisten probeerden een onderscheid te maken tussen nationale en provinciale aangelegenheden. Echter, een Bataafse variant van de *Supremacy Clause* zou niet worden opgenomen in de *Staatsregeling*.

Voor een verklaring van het feit dat de ideeën uit de Amerikaanse Grondwet geen navolging kregen in de Bataafse Republiek kan worden gekeken naar de rol van ideeën en belangen. Enerzijds laat het de kracht van het unitaristische discours zien. Ieder voorstel dat ook maar een klein deel van de bevoegdheden naar een lager overheidsniveau zou brengen, werd door de unitarissen aan de kant gezet als aristocratisch. Deze ideeën moesten onderdrukt worden.⁷³ Anderzijds lijkt de overtuigingskracht van het unitaristische discours geen voldoende verklaring voor de overwinning van de unitarissen. Het duurde ten eerste erg lang voordat er een grondwetsvoorstel lag. Ten tweede werd dat voorstel werd met groot verschil afgekeurd. In vergelijking tot het *Plan van Constitutie* had het *Ontwerp van Constitutie* een meer centraliserend karakter. De staatsschuld was samengevoegd en de oude provincies waren vervangen door acht nieuwe departementen met vrijwel alleen maar administratieve bevoegdheden. Voor de federalisten was het sterk doorgevoerde eenheidsbeginsel een probleem. Volgens radicalere unitarissen was de eenheid echter niet ver genoeg doorgevoerd. Kortom, federalisten, moderaten en radicale unitarissen hadden allemaal wel kritiek op het *Ontwerp*.⁷⁴ Ten derde stagneerden de debatten in de Tweede Nationale Vergadering ook en er was zelfs een (door Frankrijk gesteunde)

71 Ibid., 33-34. (23 november 1796)

72 De Gou, *Ontwerp van Constitutie*, deel 1, 47. (24 november 1796)

73 Rutjes, *Door Gelijkheid Gegrepen*, 72.

74 Oddens, *Pioniers in Schaduwbeeld*,

militaire coup nodig om de één- en ondeelbaarheid van de Bataafse Republiek te verankeren in de grondwet. Dit roept de vraag op welke rol deelbelangen hebben gespeeld in de vorming van de *Staatsregeling*. Deze vraag staat centraal in het volgende hoofdstuk (3).

2.3 Zelfde principe, andere uitwerking

Wanneer wordt gekeken naar het toekomstbeeld dat de verschillende groepen in Amerika en Nederland voor ogen hadden, valt op dat deze tot op zekere hoogte overeenkwamen. Beide revoluties waren om Palmers woorden te gebruiken, 'democratische revoluties'. Er werd gebroken met politieke systemen waarin slechts een deel van de bevolking inspraak had. Bovendien kreeg de centrale regering in beide gevallen meer macht. Hoewel na het einde van de Bataafse Republiek het kiesrecht weer werd beperkt, mochten voor het eerst vrijwel alle mannen stemmen. De soevereiniteit lag vanaf toen bij de burgers. Dit was ook de kern van de argumenten van de verschillende groepen. De grondwet moest deze volkssoevereiniteit tot uiting brengen.

Echter, zoals beschreven in dit hoofdstuk, vulde men het concept soevereiniteit verschillend in. Een van de leden van de Nationale Vergadering benoemde dit feit zelf toen hij het dubbelzinnige karakter van de één- en ondeelbaarheid benoemde. Er bestond volgens Verster geen definitie van de volkssoevereiniteit. Ook in de Verenigde Staten waren de afgevaardigden zich bewust van deze politieke strijd. Daar vroeg men zich af of de staten als geheel of afzonderlijk onafhankelijk waren geworden van Engeland.

Het is interessant om te zien dat de tegenstellingen in beide grondwettelijke vergaderingen min of meer vergelijkbaar zijn aan elkaar. De retoriek van de federalisten in de Bataafse Republiek kwam overeen die van de voorstanders van het New Jersey Plan en hetzelfde gold voor de unitarissen en de pleitbezorgers van het Virginia Plan. Voorstanders van centralisatie stelden dat eenheid belangrijk was voor het bestuur van de staat. De grondwettelijke vergaderingen waren, in ieder geval voor een deel, een reactie op het falen van de staat. De Verenigde Staten waren intern verdeeld onder de Artikelen van Confederatie en de Bataafse Republiek kon geen vuist maken tegen buitenlandse mogendheden. Eenheid was bovendien rechtvaardig aangezien alle burgers gelijk waren.

De tegenstanders van centralisatie benadrukten het belang van vrijheid en in de Bataafse Republiek werd zelfs verwezen naar de grondwet van de Verenigde Staten. De afgevaardigden uit de kleine staten hadden liever meer autonomie behouden, maar in beide gevallen ging het erom

dat de soevereiniteit bij de staten en provincies lag. Zij betwistten bovendien de legitimiteit van de vergaderingen. In de Verenigde Staten hadden de Artikelen slechts aangepast mogen worden en ook in de Bataafse Republiek zou de Nationale Vergadering buiten haar mandaat hebben gehandeld.⁷⁵ Het aannemen van de één- en ondeelbaarheid als grondbeginsel heeft hierin een rol gespeeld. Nadat het *Ontwerp van Constitutie* was afgekeurd, werden er zelfs federalisten buitengesloten.

Ondanks deze verschillen bestaat er een wezenlijk verschil tussen de Amerikaanse grondwet en de *Staatsregeling*. Wat betreft de eerste deelvraag had de wetgevende macht in de Bataafse Republiek geen federaal karakter. De twee kamers waren op proportionele wijze samengesteld en de departementen waren daardoor niet vertegenwoordigd. De Amerikaanse staten waren wél vertegenwoordigd in het Congres. Wat betreft de tweede deelvraag kan hetzelfde worden gezegd. De departementen kregen vrijwel geen bevoegdheden voor besluitvorming, terwijl dit wel gold voor de Amerikaanse staten. Kortom, in de Verenigde Staten behielden de staten een bepaalde mate van soevereiniteit, maar de Bataafse Republiek werd een eenheidsstaat.

De verschillende ideeën over soevereiniteit brachten bepaalde opvattingen over politieke vertegenwoordiging met zich mee. Het doel van de politieke vertegenwoordigers en hun verhouding met de kiezers staan centraal in het volgende hoofdstuk.

⁷⁵ Ibid., 128.

3. Concepten van politieke vertegenwoordiging

In de Verenigde Staten en de Bataafse Republiek stond het principe van de vertegenwoordigende democratie niet ter discussie, maar de invulling ervan des te meer. Welke rol speelden de volksvertegenwoordigers en wie of wat vertegenwoordigden zij? Vertegenwoordigden zij de bevolking als geheel of slechts een deel ervan? Er bestaan grofweg twee tegengestelde opvattingen van vertegenwoordiging. Aan de ene kant kan een afgevaardigde worden gezien als een vertegenwoordiger van alle burgers. In dit geval behartigen de vertegenwoordigers het algemeen belang in plaats van alle deelbelangen. De vertegenwoordigers worden wel gekozen door de kiezers, maar zij hoeven in mindere mate verantwoording af te leggen. Zij bepalen zelf hoe zij moeten handelen om het algemeen belang zo goed mogelijk te behartigen. Bij deze vorm van politieke vertegenwoordiging heeft de afgevaardigde een hogere mate van vrijheid en is de relatie tussen kiezer en vertegenwoordiger zwakker. Dit is het vertrouwens- of onafhankelijkheidsmodel van politieke vertegenwoordiging. Het Britse parlamentslid Edmund Burke (1729-1797) stelde dat het parlement geen verzameling moet zijn van personen die bepaalde deelbelangen behartigen, maar een vergadering die enkel één doel voor ogen heeft, één nationaal belang.⁷⁶

Aan de andere kant kan een afgevaardigde beschouwd worden als een vertegenwoordiger van zijn directe kiezers. Hij behartigt dan hun belangen. De eigen mening van de vertegenwoordiger is niet van belang. Hij is simpelweg een spreekbuis. De afgevaardigde krijgt een mandaat van zijn kiezers en mag daar niet van afwijken. De relatie tussen de kiezers en de afgevaardigden is sterk. Dit is het mandaatmodel van politieke vertegenwoordiging. Madison is de grondlegger van deze traditie. Door alle groepen een stem te geven, kan men voorkomen dat één van die groepen zijn wil oplegt aan anderen.⁷⁷ Deze opdeling van deelbelangen was volgens hem een waarborg tegen factievorming.

Beide vormen van politieke vertegenwoordiging waren zichtbaar tijdens de grondwettelijke debatten. De debatten over zittingstermijnen van afgevaardigden en kiesdistricten waren veelzeggend over de standpunten van politieke vertegenwoordiging. De ideaalbeelden van volksvertegenwoordiging waren onderdeel van de politieke discoursen. Ook zal blijken dat de situatie in beide staten complexer was dan deze tweedeling doet vermoeden. Voor een beter begrip van de debatten moet er een dimensie worden toegevoegd aan het mandaat-

⁷⁶ Stanford Encyclopedia of Philosophy, 'Political Representation' (Versie 29 augustus 2018), <https://plato.stanford.edu/entries/political-representation/#DeIVsTru> (29 april 2019).

⁷⁷ James Madison, *Federalist* nr. 10, in: Lawrence Goldman (red.), *The Federalist Papers* (New York 2008) 48-55.

onafhankelijkheidsmodel. Niet alleen moet er worden gekeken naar de relatie tussen kiezers en afgevaardigden, maar ook naar de definities van het algemeen belang.

In dit hoofdstuk zal worden gekeken hoe de verschillende concepten van vertegenwoordiging terugkomen in het discours van de partijen. De afgevaardigden hadden verschillende ideeën over wat de relatie tussen kiezers en afgevaardigden moest zijn. Deze relatie kreeg vorm door de wijze waarop de afgevaardigden werden gekozen. In dit hoofdstuk wordt daarom onder andere gekeken naar de debatten over kiesdistricten en zittingsduur van de afgevaardigden. Deze aspecten hadden niet alleen invloed op de mate van inspraak die burgers kregen, maar ook op de vraag wiens belangen zouden worden behartigd. Tot slot plaatst dit onderzoek een kanttekening bij de historiografisch debat over de casus van de Bataafse Republiek. In het vorige hoofdstuk (2..2) is de vraag gesteld of deelbelangen ook een rol speelden in de Bataafse Republiek. Daarom zal worden gekeken of naast ideeën, deelbelangen ook een bepalende factor zijn geweest in de totstandkoming van de *Staatsregeling*.

3.1 Politieke vertegenwoordiging in het Amerikaanse Congres

Een van de meest gerespecteerde leden van de Philadelphia Convention was Benjamin Franklin. Al vroeg tijdens de Conventie gaf hij een sterke analyse van de heersende opvattingen over politieke vertegenwoordiging. Hij was in eerste instantie voorstander van het idee dat ieder lid van het Congres zichzelf zou beschouwen als ‘a representative of the whole’ in plaats van ‘an agent for the interests of a particular state’.⁷⁸ Proportionele vertegenwoordiging was in dat geval niet noodzakelijk omdat iedereen toch in het algemeen belang handelde. Tijdens de Conventie zag Franklin echter dat afgevaardigden wel degelijk handelden in het belang van hun staten. Daarom moest het Congres toch naar inwoneraantallen worden samengesteld. Het zou blijken dat Franklin de rol van de afgevaardigden goed had ingeschat.

A. Vertegenwoordiging voor de burgers

Franklins ideaal werd echter niet gedeeld door al zijn collega's. Het doel van Madison was juist om de deelbelangen niet te laten prevaleren. Het grootste voordeel van de Amerikaanse Grondwet was het feit dat factievorming beter kon worden voorkomen. Met factievorming bedoelde hij dat

⁷⁸ Farrand, *Records of the Federal Convention*, 197-198. (11 juni 1787)

een deel van de bevolking, door behartiging van het eigenbelang, het algemeen belang schade toedoet.⁷⁹

Één blik op de samenleving en men zou moeten erkennen dat iedereen bezig was met het vergaren van bezit. De oorzaken ervan waren inherent aan de menselijke natuur. Volgens Madison kwamen deze '*excesses of American democracy*' vooral tot uiting in de vergaderingen van de deelstaten.⁸⁰ Zelf nam hij deel aan vergaderingen in zijn thuisstaat Virginia. De kritiek op deze afgevaardigden uitte hij in de *Federalist* nr. 10: 'And what are the different classes of legislators but advocates and parties to the causes which they determine?'⁸¹ Dit gevoel werd gedeeld door Wilson in zijn pleidooi voor een vetorecht van het Congres. Jaloezie en ambitie waren in de staten alomtegenwoordig en afgevaardigden probeerden allemaal een stuk van de grote taart mee te pakken, zo stelde hij.⁸² In deze context moet het Virginia Plan worden begrepen. De relatief verstrekkende macht van het Congres, zoals het voorgestelde vetorecht, was noodzakelijk om de behartiging van deelbelangen te voorkomen.⁸³

Madison erkende dat de gewone mensen hun eigenbelang niet zouden opgeven ten gunste van het algemeen belang, maar hij hoopte toch het ideaal van een belangeloze regering te verwezenlijken.⁸⁴ Een echte volksvertegenwoordiger was *disinterested*, waarmee werd bedoeld dat hij boven zijn eigenbelang kon uitstijgen. Aangezien de oorzaken van factievorming niet konden worden voorkomen, kon men op zijn best de effecten ervan beperken. In de *Federalist* nr. 10 pleitte Madison daarom voor het opdelen van het algemeen belang, zodat alle deelbelangen elkaar in evenwicht zouden houden. Het algemeen belang zou echter niet zomaar volgen uit dit evenwicht, maar dit evenwicht zou ruimte bieden voor wijze en rationele volksvertegenwoordigers, zonder eigenbelangen, om het algemeen belang te bevorderen.⁸⁵

B. Vertegenwoordiging van de burgers

De kritiek van de tegenstanders van de grondwet, de *Anti-Federalists*, richtte zich met name op de zogenaamde aristocratisering van de politiek. Hiermee werd echter wel iets anders bedoeld dan het verwijt dat de Nederlandse unitarissen maakten aan het adres van de federalisten. De unitarissen stelden aristocratie gelijk aan de behartiging van deelbelangen. Dit ging ten koste van

79 Madison, *Federalist* nr. 10, 48-55.

80 Wood, *The Idea of America*, 130-131.

81 Madison, *Federalist* nr. 10, 51.

82 Farrand, *Records of the Federal Convention*, deel 1, 166. (8 juni 1787)

83 Wood, *The Idea of America*, 130-131.

84 Wood, *The Idea of America*, 139-141.

85 Wood, *The Idea of America*, 149-150.

het algemeen belang. Zo bekritiseerden de unitarissen het feit dat een deel van de Vergadering de oude gewestelijke schulden wilde behouden omdat zij meer zouden moeten betalen bij een samensmelting. De *Anti-Federalists* wilden de deelbelangen juist nog beter vertegenwoordigd laten worden dan onder het voorstel van Madison. Zij meenden dat behartiging van deelbelangen niet ten koste zou gaan van het algemeen belang, maar er juist aan bijdroeg. Dit werd volgens hen verhinderd door het feit dat de grondwet opgesteld was met als doel om een *disinterested* elite aan te stellen.⁸⁶

De *Anti-Federalists* pleitten voor een vorm van politieke vertegenwoordiging die dichter bij de burgers lag. Volgens hen was het ideaal van een *disinterested*, oftewel een belangeloze elite niet mogelijk. Waren deze zogezegd onafhankelijke afgevaardigden wel op de hoogte van de belangen van alle verschillende groepen binnen de samenleving? De *Anti-Federalists* betwijfelden of dit mogelijk was en dit zou een van de belangrijkste discussiepunten worden tijdens de ratificatiedebatten. Tijdens de Constitutionele Conventie stelde George Mason al het volgende: 'The requisites in actual representation are that the representatives should sympathize with their constituents; should think as they think, and feel as they feel; and that for these purposes should even be residents among them.'⁸⁷ Deze vorm van vertegenwoordiging noemt Hannah Pitkin '*descriptive representation*'. Politieke vertegenwoordigers worden beoordeeld op mate waarin zij lijken op hun kiezers.⁸⁸ Het doel van '*descriptive representation*' is hetzelfde als bij het mandaatmodel: De afgevaardigden handelen hetzelfde als hun kiezers gedaan zouden hebben indien zij in hun plaats stonden. Het verschil zit hem echter in de wijze waarop dit wordt gegarandeerd. Bij het mandaatmodel krijgen de afgevaardigden op een formele manier instructies mee, maar in het geval van descriptieve vertegenwoordiging handelen de afgevaardigden hetzelfde omdat zij een afspiegeling zijn van hun kiezers.

De wijze waarop het Huis van Afgevaardigden was vormgegeven was een doorn in het oog van de *Anti-Federalists*. Een voordeel was wel dat de leden van het Huis gekozen zouden worden voor een periode van twee jaar. Op die manier waren de afgevaardigden in bepaalde mate afhankelijk van hun kiezers. Over de omvang van het Huis waren zij minder te spreken. Door de grote kiesdistricten kreeg het Huis maar 65 leden. Mason vond dit aantal te laag: 'They would neither bring with them all the necessary information relative to various local interests nor possess the necessary confidence of the people.'⁸⁹ In kleine districten konden gewone burgers worden

⁸⁶ Wood, *The Idea of America*, 159-160.

⁸⁷ Farrand, *Records of the Federal Convention* 1, 134. (6 juni 1787)

⁸⁸ Stanford Encyclopedia of Philosophy, 'Political Representation' (Versie 29 augustus 2018), <https://plato.stanford.edu/entries/political-representation/#DelVsTru> (29 april 2019).

⁸⁹ Farrand, *Records*, deel 1, 569. (10 juli 1787)

gekozen, maar in grote districten zou dit niet het geval zijn, want verkiezingen zijn een selectiemechanisme. Niet iedereen heeft dezelfde kans om verkozen te worden. Volgens de *Anti-Federalists* was de Grondwet aristocratisch, maar de *Federalists* wisten dit te weerleggen door te wijzen op het verschil tussen een ‘echte aristocratie’ en een ‘natuurlijke aristocratie’. De kiezers hadden het recht om zelf iemand te kiezen die zij als vertegenwoordigers wilden. Het grote verschil tussen de *Federalists* en de *Anti-Federalists* is dat de eerstgenoemde groep het principe van onderscheid noodzakelijk achtte en de laatstgenoemde groep niet.⁹⁰

In de onderstaande tabel (3.1) zijn de concepten van politieke vertegenwoordiging nog eens naast elkaar geplaatst.

Tabel 3.1: Concepten van Vertegenwoordiging in het Amerikaanse Congres

Groep:	Politiek stelsel:	Doelstelling:	Concept van Vertegenwoordiging
<i>Federalists</i>	Opdeling deelbelangen	Deelbelangen opdelen om factievorming te voorkomen, zodat het algemeen belang tot zijn recht komt	Formeel mandaatmodel
<i>Anti-Federalists</i>	Deelbelangen zo getrouw mogelijk vertegenwoordigen	Algemeen belang wordt gediend door behartiging van alle deelbelangen	Descriptief mandaatmodel

C. *Interests and disinterestedness* in het debat over de Bank of North America

De tegenstelling tussen de *Federalists* en *Anti-Federalists* ligt volgens Gordon Wood echter gecompliceerder en daarom moet het beeld van de verbetering van de Artikelen van Confederatie genuanceerd worden. Het Virginia Plan ging veel verder dan alleen het verbeteren van de Artikelen. De inefficiëntie van het Congres was problematisch, maar volgens Wood duiden de vergaande maatregelen op een groter probleem, namelijk de ‘*excesses of American democracy*’. Aanhangers van het Virginia Plan zagen een dreiging in de *popular politics* en wilden controle uitoefenen op de deelstaten.⁹¹ Het grootste punt van conflict was het drukken van geldbiljetten, dat schadelijk was voor schuldeisers. De Amerikaanse Revolutie had niet alleen geleid tot

⁹⁰ Bernard Manin, *Principles of Representative Government* (Cambridge 1997) 114-121.

⁹¹ Wood, *The Idea of America*, 130-131.

verandering op politiek gebied, maar ook op het sociaaleconomisch vlak.⁹² Door de behoeften van de oorlogsmobilisatie ontstonden er veel nieuwe producenten en ondernemers met hun eigen belangen. De geldpers werd op gang gebracht en de markteconomie groeide sterk. Na de onafhankelijkheid stortte dit systeem echter in elkaar. Zakenmensen wilden dat er weer geld zou worden gedrukt om het stelsel van kopen intact te houden. Deze roep kwam met name tot uiting in de wetgevende organen van de deelstaten.

De kritiek van de *Anti-Federalists* moet anders worden begrepen. Niet alleen betwijfelden zij of de *Federalists* de belangen van alle burgers konden overzien. Zij beweerden ook dat dit niet het doel was van de *Federalists*. Deze groep had namelijk een eigen politieke agenda. Met de termen *likeness* en *closeness* ging het de *Anti-Federalists* om de sociale betekenis.⁹³ Bepaalde sociale klassen zouden onder de voorgestelde grondwet niet worden vertegenwoordigd. Zij doelden met name op de lagere klassen. De *Anti-Federalists* vertegenwoordigden deze klassen en hun eigen belangen. Het ware pleidooi van de *Anti-Federalists*, zo stelde Wood, was een aanval op het klassieke idee van *disinterestedness*.⁹⁴

Tekenend voor deze kritiek is een debat in het Huis van Afgevaardigden van Pennsylvania over een nieuw handvest voor de Bank of North America. Hier stonden William Findley en Robert Morris tegenover elkaar. Findley was in de ogen van de Madison en diens aanhangers het stereotype beeld van de afgevaardigde die opkwam voor zijn eigen belangen. Morris presenteerde zich daarentegen als een welgesteld, onafhankelijk politicus. Findley zag hier de mogelijkheid om het ideaalbeeld van de *Federalists* te ontmaskeren. 'Day after day they hammered home one basic point: the supporters of the bank were themselves interested men.'⁹⁵ Morris was aandeelhouder van de bank en er was daardoor sprake van belangenverstrengeling. Morris had moeite om zich te verdedigen tegen deze beschuldiging. Hij erkende dat hij een belang had in de bank, maar zijn belang in de samenleving zou groter zijn. Het bleek echter lastig om deze twee zaken los te zien van elkaar. Morris zag uiteindelijk geen andere optie dan zijn zakelijke belangen te verkopen en daadwerkelijk als een traditionele aristocraat te leven. Hij zou zijn geld uiteindelijk verliezen door risicovolle investeringen.

Morris kon de schijn van belangeloosheid niet hooghouden. Zelfs al zou hij dit geweest zijn, dan werd het niet zo opgevat. Het verlangen naar rijkdom zit ingebakken in de menselijke ziel, zo stelde Findley.⁹⁶ Madison betoogde hetzelfde in de *Federalist* nr 10, maar zij trokken wel

⁹² Wood, *The Idea of America*, 136-138.

⁹³ Manin, *Principles of Representative Government*, 111-112.

⁹⁴ Wood, *The Idea of America*, 150-159.

⁹⁵ Wood, *The Idea of America*, 155.

⁹⁶ Wood, *The Idea of America*, 158.

verschillende conclusies. Madison meende dat de gevolgen gecontroleerd konden worden indien het politieke stelsel op een bepaalde manier vorm werd geven. Findley meende dat het geen probleem was wanneer afgevaardigden de belangen van een bepaalde groep behartigden, zolang dit maar voor iedereen gold. Dat was volgens Findley het probleem van Morris, hij vond zijn mening belangrijker dan die van anderen.

3.2 Politieke vertegenwoordiging in de Nationale Vergadering

A. Één voor allen, allen voor één!

Het unitaristische ideaalbeeld voor de Bataafse afgevaardigde was snel duidelijk. De toespraak van voorzitter Pieter Paulus markeert een breuk met de Republiek der Nederlanden.

Ieder Lid dezer Vergadering is derhalven een waar Representant van het geheele Volk van Nederland, en moet door elk en een iegelyk worden aangemerkt, als alle byzondere Provinciale betrekkingen te hebben verloren, zoodanig zelfs, dat de naam van Provincien of Landschappen, na de te doene benoeming der Commissie van Constitutie, hier niet meer mag gehoord worden.⁹⁷

De toespraak van Paulus is interessant vanwege twee redenen. Ten eerste blijkt hieruit de samenhang tussen de twee deelvragen, net zoals het geval met de uitspraak van Franklin in de Verenigde Staten. Paulus uitte kritiek op de Republiek der Nederlanden. Zoals gezien schilderden de unitarissen de federalisten af als aristocraten, die niet het algemeen belang voor ogen hadden. De één- en ondeelbaarheid maakte de eenheidsstaat noodzakelijk volgens de unitarissen. In de eenheidsstaat was geen plaats voor deelbelangen van de provincies en dit impliceerde ook een bepaalde rol voor de volksvertegenwoordigers. Zij dienden het algemeen belang voor ogen te hebben. De afgevaardigden moesten de 'bijzondere provinciale betrekkingen' laten varen, aldus Paulus.⁹⁸ Één- en ondeelbaarheid betekende een eenheidsstaat met onafhankelijke volksvertegenwoordigers.

Ten tweede geeft Paulus zijn mening over twee onderdelen die behoren tot het concept van vertegenwoordiging, namelijk de belangen die hij behartigt en de vrijheid die hij heeft. Leden van de Nationale Vergadering dienden dus het algemeen belang, maar Paulus had een belangrijke

⁹⁷ Rutjes, *Door Gelijkheid Gegrepen*, 39-40.

⁹⁸ Rutjes, *Door Gelijkheid Gegrepen*, 39-40.

aanvulling. Zij moesten namelijk handelen zonder ‘last’ en ruggespraak’, een opvatting die overigens ook verankerd was in het *Reglement*.⁹⁹ Dit betekende dat de vertegenwoordiger zijn eigen oordeel zou vellen en dat hij niet met zijn kiezers hoefde te overleggen, zoals gangbaar was in de Republiek der Nederlanden. Andere unitarissen deelden zijn mening. Van Manen meende dat de soevereiniteit van het volk berustte bij de wetgevende macht en niet mocht worden gedeeld met de burgers.¹⁰⁰ Net zoals de één- en ondeelbaarheid federalisme onbespreekbaar maakte, moest het grondprincipe ook leiden tot een onafhankelijke rol voor de volksvertegenwoordiging.

B. Stemmen op de buurman

De federalisten waren het oneens met deze onafhankelijke rol van de volksvertegenwoordigers. De Mist vond dat de relatie tussen de kiezer en afgevaardigde zeer nauw moet zijn. Hij moest hun opvattingen en cultuur delen.¹⁰¹ Vertegenwoordigers konden zich vereenzelvigen met hun kiezers, doordat zij zelf ook uit die districten afkomstig waren. Net zoals de *Anti-Federalists* in de Verenigde Staten pleitte De Mist voor afgevaardigden die ‘leken’ op hun kiezers. Om dit te bewerkstelligen richtten de federalisten zich op de wijze van verkiezingen. Artikel 92, lid 4 speelde een centrale rol bij de verschillende opvattingen over de rol van afgevaardigden. In het *Plan van Constitutie* stond dat afgevaardigden minstens vijf jaar woonachtig moesten zijn in het district waarvoor zij waren gekozen. De federalisten gaven ook een praktisch argument. Voor de meerwaarde van lokale kennis die de afgevaardigden mee konden nemen, verwees De Mist zelfs naar een eerdere voordracht van een unitaristisch lid. Van de Kastele wist, vanwege zijn kennis over zijn eigen provincie, de consequenties van de amalgamatie voor deze provincie uiteen te zetten, wat bijdroeg aan zijn kunde als vertegenwoordiger.¹⁰² De Leeuw betoogde dat de inwonerseis noodzakelijk was omdat dan ‘het belang van geen der onderdelen uit het oog verloren wordt’.¹⁰³

De unitarissen keerden zich tegen dit artikel omdat zij bang waren voor een heropleving van het federalisme. Vreede achtte het artikel in strijd met de keuzevrijheid van de burgers en ook met de één- en ondeelbaarheid, aangezien het het deelbelang van een van de delen niet voor het algemeen belang mocht komen.¹⁰⁴

99 Oddens, *Pioniers in Schaduwbeeld*, 12.

100 Wyger E. Velema, ‘“Republic” and “democracy” in Dutch late 18th-century revolutionary discourse’, in Joris Oddens, Mart Rutjes en Erik Jacobs, *The Political Culture of the Sister Republics*, aldaar 55.

101 Rutjes, *Door Gelijkheid Gegrepen*, 54.

102 Rutjes, *Door Gelijkheid Gegrepen*, 54.

103 De Gou, *Ontwerp van Constitutie 1797*, deel 1, 313. (2 februari 1797)

104 De Gou, *Ontwerp van Constitutie 1797*, deel 1, 314. (2 februari 1797)

De ideeën van de federalisten waren in overeenstemming met die van de *Anti-Federalists* en Jefferson, die stelden dat het publieke belang het best bevorderd werd indien burgers hun eigen belangen na konden streven en alle groepen zo goed mogelijk vertegenwoordigd waren. Na dit debat werd in het *Ontwerp van Constitutie* de voorwaarde gesteld dat vertegenwoordigers inwoners dienden te zijn van hun eigen district. Toen na de staatsgreep op 22 januari 1798 de federalisten uit hun functies werden gezet, werd dit artikel echter geschrapt.¹⁰⁵ De *Staatsregeling* kende geen inwonerseis, wat een verschil met de Verenigde Staten aanduidt. Daar waren afgevaardigden wel afkomstig uit een bepaald district.

C. Mate van onafhankelijkheid van Bataafse vertegenwoordigers

Net als in de Verenigde Staten komen ook in Nederland de opvattingen van de twee kampen niet volledig overeen met het mandaatmodel en het onafhankelijkheidsmodel van vertegenwoordiging. De unitarissen waren niet eensgezind met betrekking tot het begrip van politieke vertegenwoordiging dat zij aanhingen. Want hoewel zij allen pleitten voor één- en ondeelbaarheid, volgden zij niet allemaal de interpretatie van Van Manen dat de politieke vertegenwoordigers een volledig onafhankelijke rol moesten krijgen. De unitarissen deden namelijk ook een aantal voorstellen om de band tussen de kiezers en afgevaardigden te vergroten, én misschien speelden deelbelangen wel een belangrijkere rol dan gedacht.

Zo trachtte Hahn, een van de belangrijkste pleitbezorgers van de één- en ondeelbaarheid als grondbeginsel van een eenheidsstaat, het woord 'vertegenwoordiger' te vervangen voor 'bestuurder'. Hiermee wilde hij de afgevaardigden een meer neutraal karakter geven.¹⁰⁶ Bernardus Bosch was het hiermee eens. Volgens hem was er geen grotere bedreiging voor de republikeinse vrijheid dan de bevolking na de verkiezingen aan de grillen van haar vertegenwoordigers over te laten.¹⁰⁷ Hieruit blijkt dat de één- en ondeelbaarheid en eenheidsstaat niet per se leiden tot het onafhankelijke ideaal dat Paulus voor ogen had.

Tegen het einde van de besprekingen over het *Plan van Constitutie* voerde de Nationale Vergadering een debat dat veelzeggend was voor de aard van politieke vertegenwoordiging. Centraal stond een rapport over het voorstel van Vreede om grondvergaderingen veelvuldig samen te laten komen. Zijn doel was de burgers de mogelijkheid te geven om van gedachten te wisselen over hun 'gemene belangen'.¹⁰⁸ Volgens sommigen botste dit voorstel met de ondeelbaarheid van

¹⁰⁵ Rutjes, *Door Gelijkheid Gegrepen*, 56.

¹⁰⁶ Velema, "Republic" and "democracy", 56.

¹⁰⁷ Velema, "Republic" and "democracy", 56.

¹⁰⁸ De Gou, *Ontwerp van Constitutie 1797*, deel 1, 249. (24 januari 1797)

de soevereiniteit, omdat deze niet bij de volksvertegenwoordiging én de burgers zou mogen liggen. Vreede ontkende dat deze grondvergaderingen ‘s volks oppermacht’ zouden uitoefenen, maar dit weerhield zijn collega’s er niet van om zijn voorstel alsnog af te wijzen. De commissie oordeelde dat deze grondvergaderingen wel degelijk de oppermacht kunnen aanmatigen. Dit zou haaks staan op het principe van ‘volksregering bij vertegenwoordiging’, dat ‘door het geheel Ontwerp van Constitutie heen door deze vergadering is aangenomen’.¹⁰⁹

Grofweg kunnen de ideeën van politieke vertegenwoordiging in de Nationale Vergadering als volgt worden samengevat.

Tabel 3.2: Concepten van Vertegenwoordiging in de Nationale Vergadering

Groep:	Politiek stelsel:	Doelstelling:	Concept van Vertegenwoordiging
Federalisten (De Mist)	Federale staat	Volksvertegenwoordigers moeten afkomstig zijn uit alle delen, zodat ieders belang wordt meegewogen.	Descriptief mandaatmodel
Unitarissen (Paulus en Van Manen)	Eenheidsstaat	Nationale Vergadering vertegenwoordigt de gehele bevolking.	Onafhankelijkheidsmodel
Radicale unitarissen (Hahn)	Eenheidsstaat	Een bepaalde mate van burgerinvloed is noodzakelijk om burgerbestuur mogelijk te maken.	Formeel mandaatmodel

Vreede pleitte dus voor een nauwere rol tussen de kiezers en afgevaardigden. Ondanks het afwijzen van dit voorstel voerden de afgevaardigden andere instituties in om de invloed van de burgers op het bestuur te vergroten. Er werden voorstellen gedaan voor het gebruik van petitie, referenda. Het voorstel van Vreede behoort ook tot deze pogingen. Ondanks deze pogingen om de relatie tussen kiezer en afgevaardigden te verkleinen, ontstaat in het historiografische debat het beeld dat het na de invoering van de *Staatsregeling* in 1798 gedaan was met de behartiging van deelbelangen. Pogingen om deelbelangen te laten prevaleren werden in de kiem gesmoord.¹¹⁰ Uiteindelijk zijn het ook deze ideeën die in de *Staatsregeling* terecht zijn gekomen. De burgers kregen het recht om (indirect) hun vertegenwoordigers kiezen, en om de grondwet te wijzigen en te bekrachtigen, maar van permanente invloed zou geen sprake zijn.¹¹¹ Toch wil ik in navolging van Wood licht werpen op de materiële kant van dit verhaal.

¹⁰⁹ De Gou, *Ontwerp van Constitutie 1797*, deel 2, 494. (26 mei 1797)

¹¹⁰ Rutjes, *Door Gelijkheid Gegrepen*, 72-73.

¹¹¹ Rutjes, *Door Gelijkheid Gegrepen*, 129.

D. Een nieuw belastingstelsel

Rutjes stelde dat in de Bataafse Republiek, anders dan in de Verenigde Staten, getracht werd om de deelbelangen te onderdrukken. Echter, dit bleek lastiger te zijn dan gedacht. Om dit te begrijpen moet nogmaals gekeken worden naar de toespraak van Paulus. Daarin zaten twee belangrijke kenmerken. Ten eerste het idee dat de afgevaardigden zonder last en ruggespraak dienden te handelen. De afgevaardigden aan de Nationale Vergadering hadden hier verschillende opvattingen over, maar een meerderheid probeerde de burgerinvloed te beperken. Dit is echter maar een deel van de tegenstelling tussen de concepten van politieke vertegenwoordiging. Ten tweede moest een afgevaardigde een vertegenwoordiger zijn van het hele land. Dit onderdeel levert vragen op. Door de militaire coup en het afzetten van federale leden kan geconcludeerd worden dat er deelbelangen werden onderdrukt. Hoewel velen de staatkundige eenheid bepleitten vanwege hun oprechte geloof in de één- en ondeelbaarheid als basisbeginsel, kan men zich afvragen of iedereen volledig vanuit politiek theoretische argumenten redeneerde.

Tijdens aantal debatten ziet men namelijk dat deelbelangen komen bovendrijven. Dit was allereerst het geval met de amalgamatie van de staatschuld. Vrijwel alle afgevaardigden redeneerden aan de hand van voorbeelden van hun eigen gewesten. Dit was het geval toen De Mist zijn collega Van de Kastele een bekwame afgevaardigde noemde, omdat hij de consequenties van de amalgamatie voor Holland goed kon uitleggen. Eenzelfde redenering werd gebruikt door François Breekpot uit Zeeland, een provincie die ook baat had bij de samensmelting van de staatschuld. Hij zei dat samensmelting van belang was voor het behoud van Zeeland en dat de gehele Republiek daarbij gebaat was.¹¹² De unitarissen stelden keer op keer dat de amalgamatie noodzakelijk was voor het voortbestaan van de Bataafse Republiek.

Het moeizame verloop bleef voortduren nadat het *Ontwerp van Constitutie* op 8 augustus 1797 werd weggestemd door de bevolking. Wederom was het een economische kwestie die de verdeeldheid in de Bataafse Republiek blootlegde. De leden debatteerden over een belastingmaatregel, die nadelig uitviel voor de burgers buiten de provincie Holland.¹¹³ De federalisten stonden hier lijnrecht tegenover de unitarissen. Deze algemene heffing, bedoeld om de vloot te herstellen, viel nadelig uit voor mensen die moesten leven van landbouw en grondbezit. De federalisten stelden dat de kooplieden gemakkelijker konden frauderen met hun inkomstenopgave. Ook verwezen zij naar het *Reglement*, dat een algemene heffing verbood en

¹¹² De Gou, *Ontwerp van Constitutie 1797*, deel 1, 30. (22 november 1796)

¹¹³ Oddens, *Pioniers in Schaduwbeeld*, 319-325.

enkel ruimte liet voor een quotasysteem, waarin de lasten werden verdeeld per gewest. De unitarissen wezen erop dat een quotasysteem onevenredig hoge kosten voor Holland met zich meebracht. Het debat verliep dus langs dezelfde lijnen als dat over de amalgamatie. Van eenheid was weinig te zien. In eerste instantie keurde de Nationale Vergadering het voorstel af, maar na een 'rumoerig' debat op 2 december 1797 werd het voorstel alsnog goedgekeurd en brak de Nationale Vergadering voor het eerst met het *Reglement*.¹¹⁴

Natuurlijk hebben de principes van één- en ondeelbaarheid en gelijkheid meegespeeld in de uitkomst van het debat. Echter, het blijkt toch dat ook deelbelangen hier een rol hebben gespeeld. Het is lastig om te stellen of economische belangen dan wel politieke ideeën de grootste rol hebben gespeeld. Wel zijn er aanwijzingen dat de twee beweegredenen samengingen, zoals ook Wood stelde dat de politieke ideeën van de *Founding Fathers* een onderliggende sociale realiteit weergaven. Ook de unitarissen gebruikten beide in samenhang. Immers, de financiële eenheid kwam voort uit de één- en ondeelbaarheid. De unitarissen gebruikten dezelfde argumentatie bij het debat over de algemene belasting. De unitarissen achtten de algemene heffing rechtvaardig in verband met de gelijkheid. Jan Konijnenburg, een nieuw unitaristisch lid in de Vergadering, sprak zelfs over de 'ongelukkige Hollanders, reeds wars van belasting op belasting', die niet zwaarder belast zouden mogen worden dan de andere inwoners.¹¹⁵ Alle inwoners moesten hetzelfde betalen. Hiermee beriep hij zich aan de ene kant op de gelijkheid. Aan de andere kant is de associatie met materiële belangen snel gemaakt.

Tot slot getuigde ook de invoering van de *Staatsregeling* niet van eenheid in de Nationale Vergadering. Op 12 december 1797 ondertekenden 43 radicale unitarissen het manifest *Aan de Bataafsche Natie* van Bosch. Hierin eisten zij dat negen grondbeginselen onderdeel zouden worden van de grondwet. Zij eisten daarmee de gelijkheid der burgers, permanente invloed van burgers op hun vertegenwoordigers en een eenheid van bestuur en financiën. De radicale democraten wilden in principe de parlementaire weg bewandelen, maar zij waren overtuigd dat hun ideeën het hoogtepunt van verlicht denken waren.¹¹⁶ Toen bleek dat er niet werd gestemd over het manifest en dat de algemene belastingmaatregel alleen uitgevoerd door Holland, zagen de radicale democraten geen heil meer in verdere debatten. Een staatsgreep was uiteindelijk nodig om de eerste Nederlandse grondwet in te voeren. Niet voor niets luidde de conclusie van historicus Joris

¹¹⁴ Oddens, *Pioniers in Schaduwbeeld*, 319-321.

¹¹⁵ *Dagverhaal der handelingen van de Nationaale Vergadering representeerende het volk van Nederland*, deel 8 (Den Haag; Van Schelle en comp. 1796-1798, negen delen) 45. (2 december 1797)

¹¹⁶ Oddens, *Pioniers in Schaduwbeeld*, 324.

Oddens: 'Met de dood van Paulus had de vergadering echter ook een bindend politicus verloren, die in dit opzicht niet in staat bleek over zijn graf heen te regeren'.¹¹⁷

3.3 Analyse: Ideeën en belangen

Uit dit onderzoek blijkt dat er in de Verenigde Staten en de Bataafse Republiek een verschil bestond tussen de opvatting van politieke vertegenwoordiging, die door een deel van de afgevaardigden werd uitgedragen, en de werkelijkheid. Deelbelangen speelden in beide casussen een grotere rol dan door de afgevaardigden zelf werd uitgedragen.

Wood baseert zijn standpunt aan de hand van een interpretatie over menselijk handelen. Kan de Amerikaanse Revolutie verklaard worden door de Verlichtingsidealen die als basis moesten dienen voor het nieuwe politieke systeem, of moet de Revolutie worden begrepen als een poging om materiële belangen te verwezenlijken. Wood wil voorbij gaan aan deze 'valse dichotomie'. Hoewel hij veel aandacht schenkt aan ideeën, denkt hij niet dat de Revolutie alleen door ideeën van de deelnemers kan worden verklaard. Zij hadden ideeën, maar ideeën worden gedreven door passies (*immediate passions*).¹¹⁸ Aan de hand van de interpretatie van Wood moet het concept van politieke vertegenwoordiging van de *Federalists* worden herzien. Madison wilde de deelbelangen opdelen, zodat geen enkele groep in de samenleving zijn belangen kon opleggen aan een andere groep. De *Anti-Federalists* zagen dit anders. De Grondwet zorgde er wel voor dat de deelbelangen werden opgedeeld, maar het systeem was zo ingericht dat de stem van de lagere sociale klassen minder gehoord werd.

In dit hoofdstuk is geprobeerd om de grondwettelijke debatten in de Bataafse Republiek ook langs deze meetlat te leggen. Uit de literatuur ontstaat het beeld dat de leden van de Nationale Vergadering de deelbelangen wilden onderdrukken en dat de unitarissen een sterker betoog hadden dan de federalisten. Hierboven is deze 'onderdrukking' erkend. Burgerinvloed werd beperkt om iedere vorm van federalisme te verhinderen. Provinciale belangen werden onderdrukt, maar dit betekent niet dat de unitarissen enkel principiële redenen hadden. De afgevaardigden konden zich niet altijd onttrekken aan de deelbelangen. Dit blijkt onder meer uit de discussies over de samensmelting van de staatsschuld. Veel afgevaardigden stelden dat hun provincie benadeeld werd indien zij mee zouden moeten betalen aan de schuld van Holland. Het was niet makkelijk om de belangen van de eigen provincie te negeren. Niet alle afgevaardigden wilden alleen het beste

¹¹⁷ Oddens, *Pioniers in Schaduwbeeld*, 153.

¹¹⁸ Wood, *The Idea of America*, 13-14.

wilden voor hun eigen provincie, maar wellicht moet er verder worden gekeken dan de politiek-filosofische argumenten.

Dit leidt tot een paradoxale conclusie. Aan de ene kant beschouwden sommige leden van de Nationale Vergadering zichzelf als vertegenwoordigers van het gehele volk en meenden zij te moeten uitstijgen boven hun medeburgers om zo het algemeen belang te dienen. Aan de andere kant daarentegen bleven provinciale belangen een rol spelen. Oddens hintte al op deze paradox. Zo benadrukt hij de opvatting dat de afgevaardigden het algemeen belang behartigden, terwijl hij tegelijkertijd stelt dat de provinciale belangen altijd in het achterhoofd gehouden dienden te worden bij een analyse van de debatten.

Conclusie

In dit onderzoek is gekeken naar de processen van democratisering en centralisatie. In eerste instantie is gekeken naar de verhouding tussen de afzonderlijke deelgebieden en de verhouding tussen de centrale regering en de deelgebieden. Verschillende onderwerpen uit de Constitutionele Conventie en de Nationale Vergadering zijn de revue gepasseerd. In Philadelphia spraken de leden onder andere over de wijze van vertegenwoordiging in het Congres, de noodzaak van een vetorecht en de noodzaak voor een sterkere regering. In de Bataafse Republiek waren de amalgamatie van de staatsschuld en de bestuurlijke indeling de belangrijkste strijdpunten. Al deze vraagstukken komen tot de kern van dit onderzoek: de invulling van de volkssoevereiniteit.

De doelen van de grondwet waren de bevordering van vrijheid en volksinvloed. Deze doelen werden door alle groepen onderschreven. Zij verschilden echter van mening over de mate van centralisatie die noodzakelijk was om deze doelen te verwezenlijken. Hoewel in de Bataafse Republiek de macht meer gecentreerd werd dan in de Verenigde Staten, komen in beide casussen soortgelijke argumenten naar voren. In beide casussen loopt het debat langs de tegenstelling tussen *'extended republics'* en *'small republics'*. De verschillende invulling van het begrip volkssoevereiniteit was een belangrijk kenmerk van deze tegenstelling. Voorstanders van een grote republiek beriepen zich veelal op de gelijkheid van de burgers, terwijl voorstanders van een kleine republiek pleitten voor meer vrijheid. Sommige Nederlandse federalisten zagen in Amerika een goed voorbeeld, maar de Franse idealen lagen dichterbij de Bataven. De ideeën over de staatsvorm brachten bovendien bijbehorende ideeën over de relatie tussen kiezers en volksvertegenwoordigers met zich mee.

Met de nadruk op rol van politieke ideeën in de grondwettelijke debatten sluit dit onderzoek aan bij het grootste gedeelte van het historiografische debat. De Amerikaanse en Bataafse Revoluties kenden grofweg dezelfde doelen en principes, die neerkwamen op de overgang van aristocratie naar democratie. De volkssoevereiniteit werd echter niet eenduidig opgevat, waardoor het voor de Amerikanen en Bataven van belang was dat zij hun definities van bepaalde begrippen als onomstotelijk konden neerzetten. Dit was het eerste doel van dit onderzoek. De *Federalists* en unitarissen wisten hun tegenstanders veelvuldig zwart te maken door hen te betichten van het behartigen van deelbelangen. Dit was een belangrijke overeenkomst in hun betogen, maar de uitwerking verschilde wel. Rutjes concludeerde dat Madison in de Verenigde

Staten de deelbelangen probeerde op te delen met als doel factievorming te verhinderen, terwijl in de Bataafse Republiek geprobeerd werd de deelbelangen te onderdrukken.¹¹⁹

Echter, dit onderzoek roept ook vragen op over de rol die (deel)belangen hebben gespeeld bij de totstandkoming van grondwetten. Gordon Wood verwerpt de interpretatie dat de *Federalists* enkel in het algemeen belang handelden. In ieder geval een deel van hen wilde de grondwet zo opstellen dat hun eigen commerciële belangen niet geschaad werden. Volgens hem zijn politieke ideeën van belang, maar ideeën reflecteren altijd een onderliggende sociaaleconomische realiteit. De vraag is: Wat betekent dit voor het onderzoek naar de Bataafse Republiek? De conclusie van Rutjes dat deelbelangen werden onderdrukt, kan en wordt door dit onderzoek zeker niet van tafel geveegd. Van onderdrukking was zeker sprake. Dit blijkt onder andere uit het feit dat de unitaristische grondwet, met bestuurlijke en financiële eenheid, er alsnog werd doorgedrukt, alsmede uit het idee dat federalisme gelijkstond aan aristocratie.

Zijn benadering is echter vooral gericht op de rol van ideeën en de overtuigingskracht van het unitaristische discours. Indien de focus verlegd wordt naar de rol van belangen, kan er wellicht anders geconcludeerd worden. In dit onderzoek is hiertoe een aanzet gegeven. Het feit dat de 'zogenoemde deelbelangen' van de federalisten werden onderdrukt, betekent niet dat de unitarissen in sommige gevallen ook probeerden hun eigen belangen veilig te stellen. Aanwijzingen hiervoor zijn te vinden in de debatten over de amalgamatie en de belastingmaatregel voor het herstel van de vloot. Het moeizame verloop van dit laatste debat was de reden voor de militaire coup van januari 1798 en de invoering van de *Staatsregeling*. De onderdrukking van deelbelangen kwam in dit geval tot uiting in een militaire coup, en niet zozeer in een politieke overwinning tijdens het debat. Verder onderzoek naar de drijfveren van afgevaardigden aan de Nationale Vergadering kan dit misschien aan het licht brengen. Zo'n onderzoek kan een goede aanvulling zijn op Oddens' onderzoek, waarin de rol van de afgevaardigden *in* het parlement centraal staat.

¹¹⁹ Rutjes, *Door Gelijkheid Gegrepen*, 72.

Literatuurlijst masterscriptie

Primaire Bronnen

Dagverhaal der handelingen van de Nationaale Vergadering representeerende het volk van Nederland (Den Haag; Van Schelle en comp. 1796-1798, negen delen).

Farrand, Max (red.), *Records of the Federal Convention of 1787* (New Haven 1911, 3 delen).

Goldman, Lawrence (red.), *The Federalist Papers* (New York 2008).

Gou, L. de (red.), *Het plan van constitutie van 1796. Chronologische bewerking van het archief van de eerste constitutiecommissie ingesteld bij decreet van de nationale vergadering van 15 maart 1796* (Den Haag 1975).

Gou, L. de (red.), *Het ontwerp van constitutie van 1797. De behandeling van het plan van constitutie in de nationale vergadering* (Den Haag 1983-1985, 3 delen).

Gou, L. de (red.), *De staatsregeling van 1798. Bronnen voor de totstandkoming* (Den Haag 1988-1990, 2 delen).

Gou, L. de (red.), *De staatsregeling van 1801. Bronnen voor de totstandkoming* (Den Haag 1995).

The Constitutional Sources Project (ConSource), 'Resolution of Congress (February 21, 1787)' (Versie onbekend), <https://www.consource.org/document/resolution-of-congress-1787-2-17/> (23 juni 2019).

Secundaire literatuur

Allison, Robert J., *The American Revolution: A Concise History* (Oxford 2011) PDF e-book, Hoofdstuk 1).

Brown Scott, James, *James Madison's Notes of Debates in the Federal Convention of 1787 and their Relation to a More Perfect Society of Nations* (New York 1918) 25-30.

Diamond, Larry J., 'Three Paradoxes of Democracy', *Journal of Democracy* 1 (1990) 3, 48-60.

Dunn, John, *Setting the People Free: The Story of Democracy* (Londen 2005).

Eshuis, Nina, en Flora Woudstra Hablé, *De Volkskrant*, 'Weten de zwevende kiezers al waarop ze gaan stemmen voor de Europese verkiezingen?' (versie 22 mei 2019), <https://www.volkskrant.nl/nieuws-achtergrond/weten-de-zwevende-kiezers-al-waarop-ze-gaan-stemmen-voor-de-europese-verkiezingen~bc3a274c/> (16 juni 2019).

Freeden, Michael, *Ideaology: A Very Short Introduction* (Oxford 2003) 72-73.

Geyl, Pieter, *De Geschiedenis van de Nederlandse Stam*, (Amsterdam en Antwerpen 1948-1959, 3 delen).

Heywood, Andrew, *Political Ideologies: An Introduction* (New York 2012).

Jillson, Calvin C., en Cecil L. Eubanks, 'The Political Structure of Constitution Making: The Federal Convention of 1787', *American Journal of Political Science* 28 (1984) 3, 435-458.

Maier, Pauline, *Ratification: The People Debate the Constitution, 1787-1788* (New York 2010).

Manin, Bernard, *Principles of Representative Government* (Cambridge 1997).

Oddens, Joris, *Pioniers in schaduwbeeld: het eerste parlement van Nederland 1796-1798* (Amsterdam 2012).

Palmer, R.R., 'Much in little: The Dutch Revolution of 1795', *The Journal of Modern History* 26 (1954) 1, 15-35.

Palmer, R.R., *The Age of the Democratic Revolution: A political History of Europe and America, 1760-1800* (Princeton 1959-1964, 2 delen).

Pitkin, Hanna F., *The Concept of Representation* (Berkeley 1967).

Rakove, Jack N., 'The Great Compromise: deas, Interests, and the Politics of Constitution Making', *The William and Mary Quarterly* 44 (1987) 3, 424-457.

Rutjes, Mart, *Door gelijkheid gegrepen: democratie, burgerschap en staat in Nederland 1795-1801* (Amsterdam 2012).

Stanford Encyclopedia of Philosophy, 'Political Representation' (versie 29 augustus 2018), <https://plato.stanford.edu/entries/political-representation/#DeIVsTru> (29 april 2019).

Velema, Wyger R.E., 'Much in Little Revisited: The Dutch Revolution of 1795 and the History of Republicanism', Conferentie 'The Republican Tradition: From the Hanseatic League to the Era of the Enlightenment' (Amsterdam 2012).

Velema, Wyger R. E., "'Republic" and "democracy" in Dutch late eighteenth-century revolutionary discourse', in: Joris Oddens, Mart Rutjes en Erik Jacobs (red.), *The Political Culture of the Sister Republics, 1794-1806* (Amsterdam 2015) 49-56.

Wood, Gordon S., *The Idea of America: Reflections on the Birth of the United States* (New York 2011).